

Tallinna Ülikool
Kehakultuuriteaduskond

Maili Arro

ERINEVAD ÜHISKONNAELU SEKTORID SPORDIS

Magistritöö

Emeriitprofessor Mait Arvisto

Tallinn 2006

SUMMARY

SISUKORD

SUMMARY

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILINE ÜLEVAADE	7
1.1. Ühiskonnaelu sektorid	7
1.1.1. Avalik sektor	7
1.1.2. Ärisektor	11
1.1.3. Kolmas sektor	15
1.2. Kodanikeühiskond	21
1.3. Sport ühiskonnas	28
1.3.1 Spordi funktsioonid ühiskonnas	32
1.3.2 Avalik sektor spordis	37
1.3.3 Ärisektor spordis	40
1.3.4 Kolmas sektor spordis	44
2. METOODIKA	50
2.1. Empiiriline analüüs	52
KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED	67
KASUTATUD KIRJANDUS	
LISAD	
Lisa 1. Ekspertintervjuu küsimustik	
Lisa 2. Meistrite Liiga - meeskondade teenistus	

SISSEJUHATUS

Meid ümbritsev ühiskond on muutuv ja dünaamiline ning nende muutustega peab arvestama ka Eesti spordielu korraldamisel. See aga eeldab spordis tegutsevate inimestelt toimuvast adekvaatse info saamist, uute teadmiste omandamist, uute meetodite ja vahendite kasutuselevõttu ning võimet kanda isiklikku vastutust. Tuleb leida ratsionaalne suhe traditsioonilise, tänapäevase ja perspektiivse vahel. Ühiskonna arenedes ja muutudes on vaja mõelda ning planeerida sporti suunavat tegevust kaugemale kui tänane ja homme päev. Seetõttu on tekkinud reaalne vajadus hinnata ja analüüsida praegust spordi organisatoorse toimimise protsessi ning hinnata olemasolevaid ressursse ja võimalusi.

Spordielu kui iseseisva sotsiokultuurilise tegevuse algus langeb reeglipäraselt kokku ajaloolise hetkega, mil Eesti ühiskonnas oli piisavalt moodustunud nii kodanikealgatuslikke, majanduslikke, ajakasutuslikke kui ka demograafilisi ressursse. Selleks ajahetkeks oli 19.-20. sajandi vahetus, mil linnadesse oli koondunud piisavalt haritud rahvast, kes oskas teadvustada uue tegevusvaldkonna mõttekust ja võimalusi (A. Aareleid-Tart 2001:13). Nende üldised tegurid võimaldasid ka massilise iseloomuga spordi tärkamist, mis langes ajaliselt just nimetatud perioodi.

Tänane Eesti spordisüsteem pärineb riiklikult juhitud spordisüsteemist, mille ümberkujundamine pole üksnes formaalne käsu korras teostatav protsess, vaid eeldab ka vastavaid teadmisi, uute põhimõtete ja käitumistavade kujunemist. Spordi korraldamisel ja majandamisel eristatakse kolme sektorit: avalik-, äri- ja kolmas sektor, kusjuures Eesti spordimudel põhineb kolmandale sektorile, mida toetab avalik sektor ja täiendab äri sektor. Avaliku sektori suhted kolmanda sektoriga on muutunud ja muutumas, äri sektor on saanud hoopis uue tähenduse ning toimimise sportlikul teenindamisel. Kuna tänasel päeval ei saa enam rääkida n.ö. puhtast kolmanda sektori mudelist, siis osutub vajalikuks analüüsida ja seletada erinevate sektorite toimimist, rolli ja sektorite põimumist. Spordisüsteemi kui terviku efektiivne toimimine eeldab piisavalt ühtselt mõistetud rollijaotust, koostööd ja põhjendatud süsteemset tegutsemist erinevate sektorite vahel.

Koostatud töö on jätkuks autori poolt 2002. aastal koostatud diplomitööle, kus analüüsiti laste ja noorte sporditegevuse võimalusi Tallinna linnas. Koostatud oli nii erinevate sektorite teoreetiline ülevaade kui ka käsitletud avaliku- ning kolmanda sektori osa spordis. Käesolevas töös on koostatud süvendatud ühiskonna erinevate sektorite ülevaade ja kirjeldatud nende osa spordis. Empiiriline analüüs põhineb ekspertintervjuude tulemustel, kus uuriti ühiskonna erinevate sektorite osa spordis.

Käesoleva töö eesmärgiks seati: kirjeldada spordiorganisatsioonide organisatsioonilise süsteemi toimimist erinevates ühiskonnaelu sektorite lõikes ning selgitada nende sektorite spetsiifikat ja koostöö võimalusi spordi arendamisel.

Seatud eesmärkide saavutamiseks, seati järgnevad ülesanded:

- kirjanduse põhjal kirjeldada erinevate ühiskonnaelu sektorite olemust ja toimimist ühiskonnas;
- kirjanduse põhjal kirjeldada erinevate ühiskonnaelu sektorite olemust ja toimimist spordis;
- analüüsida erinevate ühiskonnaelu sektorite toimimist spordis;

- selgitada välja spordisüsteemi edendamise võimalusi nende sektorite vastastikusel koostöös ja põimumises;

Nende ülesannete täitmiseks teostati:

- koostati kirjanduse ülevaade ühiskonnaelu kolme sektorilisest käsitlusest ja spordisüsteemi asetumisest sellesse;
- koostati kirjanduse ülevaade kodanikeühiskonnast;
- selgitati traditsioonilise spordi organisatsioonilise mudeli toimimise probleematikat;
- selgitati ja analüüsiti Eesti spordisüsteemi toimimist erinevate sektorite aspektist ekspertintervjuude abil;
- prognoositi arenguid ja töötati välja soovitusi spordisüsteemi efektiivsemaks toimimiseks.

Töö tulemusi saab kasutada Eesti spordi arendamisel erinevate ühiskonnaelu sektorite abil ning nende koostöö kaudu.

Töö autor soovib tänada magistritöö valmimisele kaasa aidanud treenereid ja spordialaliitude juhte ning magistritöö juhendajat - emeriitprofessorit Mait Arvistot.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE

1.1. Ühiskonnaelu sektorid

1.1.1. Avalik sektor

Kaasaegne demokraatlik ühiskond tugineb kolmele tugisambale: avalik sektor ehk demokraatlik riigivõim, äri sektor ehk vaba turumajandus ja kolmas sektor ehk valitsusvälised mittetulundusühingud. Avalikku sektorit defineeritakse mitmeti. Ühe variandina mõistetakse avaliku sektori all institutsioone, mille kaudu toimub erinevate inimrühmade huvide koordineerimine. Niisugune määratlus ei ole vale, kuid selle põhjal on raske piiri tõmmata avaliku sektori ja mitteavaliku sektori vahel. Teise variandina defineeritakse avaliku sektorit selle tähtsamate koostisosade järgi. Nendes on keskvalitsus, kohalikud omavalitsused ja eelarvelised kapitalid näiteks haigekassad (E. Ulst 1997: 37).

Jaan Leetsaar oma raamatus “Ühistegevus globaliseerivas ühiskonnas” (1999:18) mõistab avaliku sektori all riigivõimu (riigikogu, valla-, ja linnavolikogud) ja selle loodud nn riiklikku sektorit (valitsus, ministeeriumid, riiklikud ametid, sõjavägi, politsei,

kohtud, inspeksioonid), avalik-õiguslikke institutsioone ja nende teenistuses olevaid inimesi. Valitsusametkondadele on lisatud ka maavalitsused ja kohalikud omavalitsused (linna- ja vallavalitsused) kui riigi omapärased käepikendused. Selge on see, et ühest teed avaliku- ja mitteavaliku sektori vahel leida on raske, sest silmas peab pidama avaliku sektori mitmeid vorme: bürokraatia, plaanimajandus, võim, avalik ressursside jaotus, avalik sissetulekute jaotus, avalik omandus ja avalik teenistus.

Kuna Eestis on omariikluse kogemused lühiajalised jääb arusaam avaliku sektori rollist ühiskonnas, tema ülesannetest ja funktsioonidest sageli puudulikud ja mõnikord isegi algeliseks. Jan – Erik Lane on näiteks oma raamatus “Avalik sektor: kontseptsioonid (1996:1), mudelid ja lähenemisviisid” leidnud, et kõige üldisema definitsiooni avaliku sektori kohta võib esitada järgmiselt: “Avalik sektor”= def. “Valitsuse tegevus ja selle tagajärjed”. Lihtsam on väita, et avalik sektor on üks ühiskonnaelu kolmest sektorist, mille moodustavad võimu-ja valitsemisasutused ning ametkonnad. Avaliku sektori põhiülesandeks on rahvusliku julgeoleku ning sotsiaalse heaolu kindlustamine. See sektor hõlmab arvukaid institutsioone, mille eesmärk on erinevate huvide ajamise nimel otsuste tegemine ja nende elluviimine. Poliitilised-, valitsuse ja ametkondlikud institutsioonid kuuluvad avaliku sektori alla, erasektori moodustavad aga erinevad turumajanduse institutsioonid. Isikud, grupid ja eliit kasutavad tihti avalikke huvisid kriteeriumina probleemide lahendamisele avalikus sektoris, samal ajal kui erasektoris valitsevad omahuvivid.

Riigipoolse otsese teenuse pakkumise piiramine vähendab riigi valitsemiskulutusi, parandab pakutavate teenuste kvaliteeti ja sortimenti ning suurendab inimeste vabadust. Avaliku sektori sisesel funktsioonide jaotamisel peab igat ülesannet ellu viima väikseim või madalaim üksus, mis on võimeline konkreetset funktsiooni täitma (Randma, Annus, Esta, Raagmaa, Rahno 1999). Selle põhimõtte järgimine suurendab avaliku halduse efektiivsust (vähendab tehingukulusid, kasvab paindlikus) ja inimkesksust, kasvab tegevuste avatus ja arusaadavus.

Tsiviilseadustik jagab ettevõtted eraõiguslikeks isikuteks ja avalik- juriidilisteks ning õiguslikes isikuteks. Avalik-õiguslikud isikud on riigi ja kohalike omavalitsuste asutused. Riigiasutus ei ole juriidiline isik. Riigiasutus tegutseb talle seadusega seadustega antud volituste piires, võttes endale kohustusi ja tehinguid riigi nimel. Kohaliku omavalitsus seaduse §10 järgi on nii vald kui ka linn avalik-õiguslik isik, keda esindavad seaduste ja omavalitsusüksuse põhimääruse alusel ning kehtestatud korras oma pädevuse piires volikogu, volikogu esimees, valla- või linnavalitsus ning vallavanem või linnaeapea.

Marju Lauristin (1997:7) on oma artiklis ütelnud, et avaliku sektori eesmärk ei ole eraisikutele ja ettevõtetele kasumi toomine, vaid üldise hüve suurendamine. Kuna selleks kulutatakse maksudega kõigilt inimestelt kogutud raha, on avaliku sektori tegevuse aluseks nende funktsioonide täitmine, mida erasektor, lähtudes kasumi saamise kriteeriumist, täidaks halvemini või ei täidaks üldse. Optimaalset suurust pole avalikul sektoril olemas, kuid on olemas liikumine millegi suunas. Elvi Ulst (1997:37) leiab, et suund sõltub sellest mida ühiskonnaliikmete enamus peab õigeks, õiglaseks ja endale kasulikuks. Esindusdemokraatia tingimustes sõltub avaliku sektori koha määratlemine ühiskonnas peale valijate oluliselt ka huvirühmadest ja ametnikest.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 44 on kirjas, et kõik riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud on kohustatud seaduses sätestatud korras andma Eesti kodanikule tema nõudel informatsiooni oma tegevuse kohta, välja arvatud andmed, mille väljaandmine on seadusega keelatud, ja eranditult asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud andmed.

Avalik sektor tegutseb enamasti rangelt seaduste alusel ning talle on (seaduste ja muude õigusaktidega) antud terve rida eriõigusi ja kohustusi, millest rahvas peab juhinduma. Demokraatlikes riikidel luuakse avaliku sektor *poliitilise ühistegevuse* vahendusel valitud kõrgema riigivõimu (riigikogu, parlament, seim, senat) otsuste alusel (J. Leetsaar 2003:272). Viimasel ajal on leitud, et avalik sektor on muutunud asjaks iseeneses, mida rahval pole demokraatia vahenditega enam oluliselt võimalik mõjutada. Ka kohalikud

omavalitsused (linn- ja alevivalitsused, vallavalitsused) on sisuliselt muutunud rahvast kõrgemalseisvaks võimukeskusteks, mis reguleerivad suhteliselt iseseisvalt oma ametnikkonna elu-olu. Nii ongi alates 2000. aastast käibele tulnud fraas – *riik võõrandub rahvast*.

Avalikul sektoril (kuigi ta sisu pidevalt muutub) on meile kõigile tohutu mõju. Kuidas me saame aru, kas ta teeb liiga palju või ei tee seda, kas ta teenib või ei teeni ühiskonna huve? Traditsioonilise mudeli kohaselt teenis avalik sektor ühiskonda hierarhiliste struktuuride kogumi kaudu, mis oli üles ehitatud vastavuses poliitikute funktsioonidega. Üldiselt väljendades pidid poliitikud hoolitsema asjade normatiivse külje eest s.o. taotlema avalike huvide rahuldamist ning efektiivne bürokraatia pidi tagama, et need eesmärgid viidi ellu. Paljud uurimused on seadnud selle mudeli tõesuse ja efektiivsuse ning tema rakendamise reaalsuse küsimärgi alla (J-E. Lane 1996:13).

Marju Lauristin on oma ettekandes “Eesti avaliku poliitika väljavaateid” väitnud, et Eesti avaliku poliitika põhiväljakutse puudutab usaldust. See on seotud uute olukordadega: reformide strateegiad ja teatud faasid, kuivõrd usaldusväärased on ühiskonna arengukavad jne. Selles kontekstis muutub küsimus nende otsustuste ja ideede usaldusväärsusest, avatusest, arusaadavusest väga oluliseks, kas või selle tõttu, et nüüd ei tehta muudatusi enam niivõrd peost suhu, ruttu – ruttu, et jagu saada kõige palavamatest probleemidest. Praegu tehtavad otsused hakkavad mõjutama Eesti arengut aastakümneteks. Niisiis võiksime juba rääkida usaldusest kui teatud institutsionaalsest probleemist, mis ei ole enam niivõrd seotud emotsioonidega ja hoiakutega. Küsimus on selles, kuidas ehitada üles struktuure, mis loovad usalduse jaoks teatud kindluse, suhtluse ja infovõrgud, sünkroniseerivad otsuseid, mis langetatakse eri tasemetele ja annavad kodanikeühiskonnale teatud regulaarse kindla väljundi poliitika kujundamisse.

Väidetakse, et vahe avaliku- ja erasektori vahel on muutunud ebamääraseks (K.A. Eliassen ja J. Kooimann 2002). Valitsus on turgu välja tõrjumas, sekkudes paljudel erinevatel viisidel turujaotusmehhanismide toimimisse ja nende tagajärgedesse.

Läänemeriikides on juba aastakümneid vaieldud avaliku ja erasektori juhtimise sarnasuse üle. Viimasel ajal on see küsimus saanud aktuaalseks ka Eestis, seoses äriimeeste astumisega poliitikasse ja avalike organisatsioonide juhtideks.

Nagu eespool juba mainitud, ühest teed avaliku – ja era sektori vahel vahetegemiseks ei ole, sest silmas peab pidama avaliku sektori mitmeid interpretatsioone. Avaliku sektori institutsioonid ei asetu automaatselt avaliku huvide taha ega asu neid ellu viima. Riik on spetsiifiline institutsioonide kogum, mis arvestab oma otsuste tegemisel, juhtimisel ja haldamisel eri liiki huvidega. Tema ühiskondlikud institutsioonid mõjutavad seda, kuidas huvide ajamise suhtes otsuseid vastu võetakse nagu ka tulemusi, mis eri huvide jaoks on ülima tähtsusega.

1.1.2. Ärisektor

Ärisektor ehk teine sektor on üks ühiskonna kolmest sektorist, mille moodustavad eraettevõtted ja turumajanduslikud suhted. Robert D. Hisrich ja Michael P. Peters on defineerinud ettevõtlust, kui rikkuse loomise dünaamilist protsessi, mille põhilisteks tunnussõnadeks on: initsiatiiv, loominguilisus, organiseerimine, riski võtmine, rikkuse loomine. Mark Cassoni mõtete järgi on ettevõtlus tegevus, mis võimaldab teataval isikul teha kaugeleulatuvate tagajärgedega otsuseid. Ta väidab, et ettevõtluse all ei tohiks mitte mingil juhul mõista lihtsalt ostmist, tootmist ja müümist (H.-A. Reisenbuk 1998).

Majandusseadustel põhinev turumajandus on Eestis taas oma kohta leidmas. Ettevõtjad elavad uute võimaluste maailmas, kus edu sõltub sellest, kui kiiresti suudetakse omandada turumajanduses vajalikud teadmised ja neid ka praktikas kasutada. Ettevõtlus - see on julgete, tähtsate ja keerukate projektide elluviimine, valmisolek võtta endale vabatahtlikult kogu uute ideede realiseerimisega kaasnev risk. Kuid samas on ettevõtlus

ka katse välja mõelda ja teha midagi uut või parandada olemasolevat (A. Tuurand 1995: 4).

Juriidiliselt täpse vastuse sellele, mis on ettevõtlus, saame Eesti Vabariigi seadusandlusest. Ettevõtte on äriseadustiku § 1 alusel majandusüksus, mille kaudu ettevõtja tegutseb. See koosneb ettevõtjale kuuluvatest asjadest, õigustest ja kohustustest, mis on vajalikud ettevõtte tegevuseks. Ettevõtja on kas füüsiline isik või äriühing (usaldusühing, täisühing, osäühing, aktsiaselts ning tulundusühing), kelle püsivaks tegevuseks on kaupade ja/või teenuste pakkumine ja müük, kasumi saamise eesmärgil. Eesti ettevõtlusseaduse § 1 alusel on ettevõtlus igasugune majandustegevus, mille eesmärgiks on tulu saamine kauba tootmise või teenuste osutamisega. Töötamine lepingu alusel ei ole ettevõtlus.

Ettevõtteid klassifitseeritakse väga mitmesuguste tunnuste järgi, näiteks ettevõtte suuruse, toodangu iseloomu, majandusharu, domineeriva tootmisfaktori, omandivormi jms. järgi. Majandusharu järgi jaotatakse ettevõtted järgmiselt: tööstus-, kaubandus-, transpordi- ja side-, pangandus-, kindlustus- ja muud teenindusettevõtteid (M.Saat 1998:7). Ettevõtlus võib toimuda individuaalselt ja perekondliku tegevuse kujul (näiteks talupidamine), kui inimene ise või koos perekonnaliikmetega tegeleb ettevõtlusega ilma oma ettevõtet (eraldi majandusüksust) loomata, või seda luues. Teisel juhul inimene või inimeste grupp tegutseb läbi ettevõtte või seda loomata, palgates endale töötajaid, või nagu inimeste majandusühendus, mis põhineb nende endi tööil (A. Lukjanov 1998:12).

Ettevõtja võib tegutseda kõigil tegevusaladel, mis ei ole seadusega keelatud. Osa tegevusalasid nõuab tegevusluba ehk litsentsi. Ettevõtte eesmärgid ja tegevusalad määratakse ära nende asutamisdokumentides nagu näiteks põhikiri, asutamis- või mõni muu leping. Ettevõtte eduka tegevuse arendamiseks on tarvis teadvustada endale ja ka teistele oma äriideed (L. Möller 1998:6). Eesti Vabariigi Põhiseadus § 31 järgi on eesti kodanikel on õigus tegeleda ettevõtlusega ning koonduda tulundusühingutesse ja -liitudesse. Seadus võib sätestada selle õiguse kasutamise tingimused ja korra. Kui seadus

ei sätesta teisiti, siis on see õigus võrdselt Eesti kodanikega ka Eestis viibivatel välisriikide kodanikel ja kodakondsuseta isikutel.

Mõnikord väidetakse, et ettevõtlus ei ole ainult tegevuse liik, see on ka eluviis, eriline käitumine, risk, teadus, kunst, kui ka tipp-, harrastus-ja tervisesport. Kogu see loetelu ja palju muudki on peidus selles sõnas “ettevõtlus”, mis tähendab millegi olulise ja kasuliku kordasaatmist või hoopis uue alustamist. Ettevõtlus võib toimuda erinevatel viisidel ja ühiskonna kõige erinevatel elualadel. A. Lukjanov on oma raamatus “Oma äri alustamine” (1998:14) kujutanud ettevõtlust järgneva valemiga: $R - R'$ - milles R tähistab mingit algset rahasummat, täht R' - selle ettevõtluse tulemusena kasvanud hulka (raha koos kasvikuuga).

Palju aastaid on majandusteoorias ettevõtluse peamiseks kui mitte ainukeseks eesmärgiks peetud kasumi saamist. Seoses konkurentsi tugevnemisega nihkuvad esiplaanile muud eesmärgid, sealhulgas püsijäämine. Ettevõtluse eesmärkidest parema ülevaate saamiseks klassifitseeritakse neid mitmetel alustelt lähtudes. Saksamaa majandusteadlased on klassifitseerinud eesmärgid järgnevalt (H.-A Reisenbuk 1998):

- strateegilised eesmärgid – karmis konkurentsisis püsima jäämine;
- operatiivsed eesmärgid – turuosa tootlikus, -käive, -kasum;
- isiklikud eesmärgid – tulu saamine, käitumuslikud eesmärgid - staatus ja võim.

Endine Eesti panga president Siim Kallas on kunagi öelnud, et kui seada eesmärgiks raha, kaotad tingimata rahas, kui sead uued eesmärgid võib tulemuseks olla rahalise tulu kasv.

Philip Kotler defineerib turundust kui tegevust, mille eesmärk on vajaduste ja soovide rahuldamine vahetusprotsessi kaudu (L. Möller 1998:71). Ettevõtte tegevus peab olema suunatud nende kaupade ja teenuste tõhusamale valmistamisele, millele arvatakse olevat turgu. Samas peab ettevõtte pidevalt hoolitsema toote täiustamise eest. Tarbija ostab ettevõtte toodangut üksnes siis küllaldaselt, kui pakkuja rakendab olulisi müüki toetavaid ja soodustavaid abinõusid, eesmärgiks peaks olema pakkuda kõikvõimalike kaupu ja teenuseid reklaami- ja müügikunsti abil. Ettevõtte töö tulemuslikus sõltub tarbija

vajaduste ja soovide arvestamisest. Tarbija vajaduste rahuldamiseks peab tootja turu segmentima ning rakendama valitud turusegmentidele spetsiaalset turundustegevust. Ettevõtja peab oma eesmärkide saavutamiseks arvestama nii tarbija poolseid vajadusi kui ka ühiskonna laiemaid ja sügavamaid huvisid.

Ühiskond on territoriaalselt piiratud süsteem, kelle liikmed on kohustatud järgima teatud norme ja väärtusi ning kellel on oma ühtekuuluvustunne. Ühiskondliku ümbruse mõttes peab ettevõtte arvestama kultuuriümbruse normide ja tavadega, kohalike majanduslike eelduste ja normidega (M. Saat 1998:9). Nagu igal inimesel nii on ka ettevõtjal oma erihuvid, mis määravad ära tema valikud, tegevusala, toote jne. Kuid ainult sellega ei saa seletada inimeste kasvavat huvi ettevõtluse vastu.

Ettevõtluse roll ja mõju ühiskonnas on tunduvalt laiem, mis on seletatav järgmiste tähtsamate põhjustega (A. Lukjanov 2002:29):

- ettevõtlus on alati eesmärgistatud ja kindlustab inimeste ja kogu ühiskonna rahuldamata eluvajaduste rahuldamist;
- oma olemuselt on ettevõtlus uute ideede ja tulude suurenemise võimaluste pidev otsing, mängides sellega ühiskonna progressiivset arengut tagavate tegurite hulgas ühte peaosas, arengu katalüsaatori osa;
- tulud ettevõtluses on iga riigi üheks põhiliseks tuluallikaks, mille arvel peetakse üleval valitsust, armeed, politseid, riikliku tervishoiusüsteemi, haridust, teadust, kultuuri jne.

Tuleb rõhutada, et niisuguse rolli täitmiseks peab ka ühiskond ettevõtjale looma teatud tingimused. Nende tingimuste hulka tuleb eelkõige arvata tegevuse suunad ja liikide valikuvabadus, ettevõtluse kõigekülgne seadusandlik reguleeritus, mõistlik maksukoormus, rahvusliku valuuta stabiilsus, poliitiline stabiilsus.

Vabatahtlik toimimine ühishuvides on ka äri sektori paratamatus. Filantroopia läänemaailmas pole ainult hea tahte avaldus vaid laialtlevinud sotsiaalne norm. Enamasti teeb äri sektor väga tihedalt koostööd (lobitööd) avaliku sektoriga saavutamaks

seaduslikke võimalusi suuremaid kasumeid teenida ning tõhusamalt töötajaskonda eksploateerida. Omalt poolt äri sektor toetab rahaliselt näiteks erakondi ja võtmepoliitikuid, sporti, kultuuri, haridust jne.

Mõtlevam osa äri sektoris tegutsevatest inimestest on jõudnud mõistmiseni, et nii nagu hea kodaniku tunnuseks on osalemine ühiselusel, nii on see omane ka heale asutusele või firmale. Oma artiklis "Filantroopia ja kolmas sektor Eestis" (1998), leiab Mati Heidmets, et eraettevõtte pole ainult rahategemise masin. Ta tõdeb, et edukas firma on osa sotsiaalsest organismist koos selles juhtivate õiguste ja kohustustega. Iga firma peakontorisse peaks saabuma mõistmine nende unikaalsest sotsiaalsest rollist Eesti ühiskonnas. Avalikkuse ülesanne oleks sedalaadi arusaama juurdumisele kaasaitamine, riigi roll aga selgete ja motiveerivate mängureeglite loomine vabatahtlikuks osalemiseks ühistegevuses.

1.1.3. Kolmas sektor

Mõisteid nagu avatud ühiskond, kodanikuühiskond, tsiviilühiskond, mitteriiklik sektor, mittetulundussektor, kolmas sektor ja veel mitmeid kasutatakse sarnases kontekstis. Kõik need terminid osutavad kodanikualgatuse erinevatele kihistustele või erijoontele ning selleks, et saada terviklik pilt kasutatakse edaspidi sõna kolmas sektor.

Kolmas sektor on mõiste, mis tähendab seda osa ühiskonnast, mis jääb väljapoole avalikku- ja äri sektorit. Läänemaailma kolmanda sektori juured pärinevad antiikajast (M. Muukkonen 2000). Oli kolm põhilist mudelit, mille järgi nähti vastutuse jaotust Euroopas. Katoliiklik mudel põhines perekonna vastutusel, luterlus kiitis heaks riigi domineerimise ja briti mudel nägi valitsusväliseid organisatsioone (VVO-d) kodaniku organisatsioonina, mis on kogukonna teenistuses.

2002/2 Riigikogu toimetistes ilmunud Mittetulundusühingute kommentaarid koostöömemorandumile toob Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit liige Krista Mänd välja ühiskonna kolm sammast, mis teenivad erinevaid huve:

- avalik valitsussektor, mis teenib kodanike huve;
- era äri sektor, mis teenib osanike huve;
- kolmas sektor, mis teenib ühiskonna huve. Oma olemuselt seisab kolmas sektor valitsussektori ja äri sektori vahel. Ühelt poolt on tema ülesandeks viia ühiskonna nõudmised ja vajadused Valitsuseni ning hoida riigiteenistujad ja valitsuseliikmed vastutavatena sellesama ühiskonna ees. Teiselt poolt on tema kohus kontrollida ja kindlustada, et ka nende inimeste vajadused ja nõudmised, kes on liiga vaesed, nõrgad või tähtsusetud (seda ka ülekantud tähenduses) äri sektori jaoks, oleksid täidetud. Enamiku inimeste jaoks on meie kõige olulisemate väärtuste peegeldajaks ja edasiviijaks just mittetulunduslik maailm.

Kolmanda sektori ehk valitsusväliste mittetulundusühingute moodustamise kord on Eestis paika pandud mittetulundusseadusega. Eesti mittetulundussektor on jätkuva arengu faasis. Riigi poolt on seatud ette seadusandlik raamistik ja erinevad reguleerimismehhanismid, mille järgimine nõuab mittetulundusühingute üha suuremat professionaalsust.

Jaan Leetsaar (1999:23) leiab, et kolmas sektor on eelpool mainitud sektoritest kõige ebamäärasemalt defineeritav. Selle sektori tegevusvaldkonda peetakse väga laiaks ning see hõlmab erinevaid koostöövorme, mille hulka arvatakse vabatahtlikud organisatsioonid ja sotsiaalhoolekanne, heategevusorganisatsioonid, spordiklubid, sihtasutused, huvigrupid ning tervishoiu, keskkonna, kultuuri ja filantroopiaga seotud ühingud. Mõnikord lülitatakse kolmanda sektori koosseisu ka kirikud, ülikoolid ning ametiühingud ja ühistud. Siia hulka arvatakse tavaliselt mitmesugused kodanikuühendused, kes ei tegele äri ja ei ole seotud ka riiklike institutsioonidega. Tavaliselt nimetatakse mitmesuguseid kodanike asutatud ühendusi Eestis mittetulundusühinguteks. Tundub, et kolmanda sektori all soovitakse paigutada suurem

osa *sotsiaalse ühistegevuse* valdkonda kuuluvatest organisatsioonidest, sh keskliidud, sotsiaalabiühistud, kõikvõimalikud seltsid ja seltsingud ning ameti- ja kutseliidud sh. spordiliidud.

George Soros'i terminoloogiat kasutades, tagavad ühiskonna tasakaalustatud arengu järgnevad kolm osapoolt: riik oma seadusloomega ja majandus poliitika ning sotsiaalelu korraldajana; erasektor, kes käivitab efektiivse ja rikkust loova majandusprotsessi; valitsusväliste organisatsioonide süsteem, mis loob ja säilitab ühiskonnas kodanikualgatuse (J. Proos 1998) Viimane neist on organiseerunud erinevat rolli täitvatesse rühmitustesse: huvi- ja survegruppidesse ning heategevusorganisatsioonidesse. Tänapäevases Eesti tegelikkuses domineerivad huvigrupid, alates kohalikest laulu- ja tantsuseltsidest ning spordiklubidest kuni ametiliitudeni ning lõpetades viski ja veiniklubidega. Eestlased on täna leidnud ühistegevuse mõtte eelkõige meelelahutusliku suunitlusega organisatsioonides.

Kapitalism on kollektiivset tegutsemist eeldav ühiskonnatüüp, ühistoimimine on siin paratamatu nii oma huvide eest seismisel, kui ka laiemat ühiskondlikku tähendust omavate eesmärkide saavutamisel. Mati Heidmets on oma artiklis "Vabatahtlik tegutsemine ühishuvides" (2000) välja toonud kolmanda sektori mitu põhimõttelise tähtsusega joont. Esiteks – teeb see sektor seda, mis on kõigi inimeste või siis teatud grupi inimeste ühishuvides, kuid mida riik ei tee ning millest erasektor pole huvitatud. Kuna riigi ja eramaailma vahele jääv ala on ülisuur, siis on ka kolmanda sektori tegutsemisesfäär praktiliselt lõpmatu. Teiseks – kolmas sektor on oluliseks survevahendiks nii riigile, kui eramaailmale, suunamaks mõlemat õigele, ühiskonnahuvidele vastavatele radadele. Hästi organiseerunud ühiskond ehk tugeva kolmanda sektori ühiskond, ei lase riigil teha lolluseid ega erasektoril sulguda iseendasse. Kolmandaks – kolmas sektor on kapitalistliku maailma oluline „valvekoer“. Kui ühiskond rohujuure tasandil organiseerunud ja inimesed harjunud ühishuvides tegutsema, siis on see tõsiseks vastujõuks kõikvõimalikele poliitilistele äärmustele ja totalitarismiilmingutele.

See ühiskonnaelu sektor on saanud laiemalt tuntuks alles viimastel kümnenditel ja ta osutab kodanikualgatus majandusmaailmaga siduvale osale. Kolmas sektor toetub mittetulunduslikule majandustegevusele ning selle sektori taustaks olevad ühiskondlikud seosed saavad paremini nähtavaks kui eeldada, et kolmnurgas – avalik/poliitiline võim, majandus ja kodanikualgatus, ei ole ükski valdkondadest isoleeritud, vaid loomulikus omavahelises seoses. Kaasaegne kolmas sektor on eelkõige aktiivne sotsiaalne keskkond, kus luuakse uut sotsiaalset kapitali. Kolmas sektor pole pakutavate, mujal loodud ressursside pelga ümberjaotamise, vaid sotsiaalse energia vallandamise ja majanduslike ressursside suurendamise mehhanism (R. Ruutsoo 1999). Mida arenenum või iseseisvam on kolmas sektor, seda ulatuslikum on selle enda poolt teenitud tulu osatähtsus ja väiksem rahvusvahelise abi osa.

Kolmas sektor on silt tegutsemisstrateegiale, milles avaliku sektori ja tulundussfääri vahendeid püütakse ühendada kodanike käsutuses olevate, aga käibest väljalangenud vabade ressurssidega. Selleks ressursiks on vaba aeg, oma piirkonna probleemide ning inimeste hea ekspertiis, tugev identiteet, mis motiveerib tegutsema, suhetevõrgustik jne. Siiski ei saa kolmandas sektoris näha imevahendit, mis ületab energijäävuse seaduse. Selle isefinantseerimisvõimete ja isetekkelisust ei saa ülehinnata. Tänapäevase kolmanda sektori edukas toimimine ei ole siiski võimalik ilma omavalitsusliku keskkonna loomiseta, riigi toetava infrastruktuurita, tõhusate rahastusskeemide, täienduskoolituse, monitooringu ja muu taoliseta. Järelikult ei võimalda kolmas sektor investeringuid vältida vaid neid tehakse teises suunas, teiste eesmärkidega. Mis aga veelgi olulisem: kolmanda sektori panus jätkusuutlikusse on problemaatiline, kui seda ei kindlusta läbipaistvus ja protseduurilisus.

On arvata, et lähtudes avalikule teabele juurdepääsu õigusest ja huvirühmade informeerimise ning õigusloomesse kaasamise kokkuleppest, tuleks kõiki kolmanda sektori organisatsioone käsitleda õigussubjektidena, kellel on sõltumata liikmete arvust, tegevusalast, asukohast, varast jms. õigus saada avalikku teavet. Samuti, täites seadusi ja

kokkuleppeid, on õigus edastada oma ettepanekuid avalikule sektorile ja osaleda poliitiliste otsuste kavandamises (Riigikogu Kantselei 2000). Mikko Lagerspetz (1999) väljendab arusaama inimeste ühistegevusest kui viisist, kuidas vastutust kanda võtta ja kuidas oma ühiskonna käekäiku mõjutada. Peamine jõud valitsusvälistel organisatsioonidel ehk kodanikeühingutel tulenebki eesmärkide iseseisvast püstitamisest ja sellega kaasnevast soovist ühiskonna käekäigu eest laiemat vastutust võtta.

Kolmanda sektori ehk mitteriikliku ja mittetulundusliku tegevuse osakaal kasvab pidevalt. Suureneb kodanikualgatusel põhinevate organisatsioonide ja nende liikmete arv, tiheneb ühenduste omavaheline koostöövõrgustik, samuti koostöö riikliku sektori ning majandusringkondadega. Tulevikuühiskonna, nii lokaalses kui globaalses mõttes, arengute peamise mõjutajana nähakse üha enam kasvavat kodanikuteadvust ning sellest lähtuvat kodanikualgatuslikku tegutsemistahet.

Kui avaliku sektori tugevus on teenuste pakkumise universaalsus, siis kolmanda sektori tugevus on üksikute ja konkreetsete probleemide nägemine. Riik ei saa loobuda universaalsete teenuste pakkumisest, sest see kohustus on riigile pandud juba põhiseadusega. Kolmas sektor ei ole võimeline universaalset teenust pakkuma (R.Järvelill 2000). Seda tehes omandaks mittetulundusühing äriühingu tunnused, mille tagajärjel kaoks ära isiklik initsiatiiv ja muutuks tähtsaks raha saamine, mitte teenuse enda pakkumine. Valitsusväliste organisatsioonide eeliseks riigi ja äriühingute ees on paindlikus; ideaalses olukorras peaks see võimaldama ka ressursside efektiivsemat kasutamist. Samas võivad organisatsioonide arenematus ja töötajate puudulik ettevalmistus (mis osaliselt tuleneb vabatahtlike töötajate arvukusest) vähendada valitsusväliste organisatsioonide töö tõhusust. Nende võime väheste rahaliste ressurssidega töötada tuleneb eeskätt tasustamata või sümboolselt tasustatud töö määrast, seega vabatahtlike kaastöötajate ressursside kaasamisest, mitte efektiivsest majandamisest (M. Lagerspetz 1999).

Investeeringud inimkapitali, sõltumata iga konkreetse indiviidi majanduslikest võimalustest ja kodakondsusest on ühiskonna arenguvõimelisuse seisukohalt otsustava tähendusega. Sotsiaalsed investeeringud "kannavad suurima protsendi" ja muudavad elu ka tegelikult inimväärseks. Sotsiaalsetest investeeringutest moodustavadki aina kasvava osa just need investeeringud, mis toetavad kodanikualgatusliku võrgustike kujunemist. Inimestevahelise koostöö-, usaldus- ja toetussuhete võrgustik kujuneb iga osalise suhtes "sotsiaalseks kapitaliks". Võrgustikule toetudes võib tõhusalt lahendada praktilisi probleeme ja samal ajal kinnistab see sotsiaalsete suhete inimlikku loomust. Ühiskonnas kui tervikus aga moodustub kodanike koostöös suhete võrgustik, mida mööda liigub sotsiaalne energia (ideed, visioonid, algatus), kulgeb ja moodustub uus teave (R. Ruutsoo 1999). Inimeste endi poolt igal hetkel uuendatava suhete võrgustiku kaudu saab paremini teostuda igäühe individuaalsus ja saavad nähtavaks nende ühiskonnale väärtuslikud omadused.

Oma artiklis "Kolmas sektor ja Eesti edukus" (1998), leiab Ivi Proos, et kolmas sektor ja ajakirjandus veavad ühte vankrit ning nende rollid on ühiskonnas sarnased. Mõlemad võitlevad demokraatliku arengu eest, täites avalike survegruppide funktsioone. Samas toob ta esile mitmeid probleeme, mis takistavad kolmanda sektori edukat arenemist. Selles sektoris on võimekate liidrite kriis, sest liidriomadustega inimeste esmaseks prioriteediks ja huviobjektiks on ärimaailm ning kolmas sektor peab paratamatult leppima ülejäägiga. Peamiseks probleemiks loeb autor seda, kuidas muuta stabiilseks VVO-de finantsiline baas. See tähendab eraisikute märksa aktiivsemat kaasamist heategevusse. Eesmärki on raske ellu viia, sest Eestis puuduvad arvestatavad heategevuse traditsioonid. Seda eriti tänaste keskealiste ja noorte jaoks. Keskealiste kogemus lähimineviku ühiskondlikust tööst, kohustuslikust heategevusest sügisestel kolhoosipõldudel või olümpiaehituste koristustöödel, ei ole midagi meeldivat. Noorematel puudub aga ühiskondliku töö kogemus sootuks. Järelikult on oluline käivitada kasvatuses ja koolituses heategevusliku käitumise aluste selgitamine.

Mati Heidmetsa (1998) arvates tuleks kolmandas sektoris astuda järgmised sammud:

- soodsa poliitilise õhustiku loomine kolmanda sektori ja prosotsiaalsele käitumisele, mis ei tähenda mitte üksnes seadusandluse ühistegevus – ja annetussõbralikumaks muutmist, vaid väga olulisena ka riigivõimu suhtumist, väljendamist kolmandasse sektorisse;
- meedia kaudu levivate avalike hoiakute tasakaalustamist;
- kolmanda sektorile mõeldud süstemaatilise koolituse käimapanek;
- uuringud ja andmebaasid kolmanda sektoril on raske toimida ilma eneserefleksioonita, riigil pole võimalik tehtavat toetada ilma teadmata, kui palju on Eestis VVO-sid, millega nad tegelevad jne.

See kõik kokku tähendaks kindlate hoiakute ja käitumismallide aktiivset kultiveerimist ühiskonnas.

M. Lagerspetz, E. Rikmann, K. Mänd oma artiklis “Eesti kolmanda sektori olukord ja suutlikkus (2001:20), tunnistavad, et tänaseks on Eesti kolmandas sektoris kujunenud välja juhtgrupp, kes aktiivselt tegutsedes püüab laiendada kodanikualgatuse võimalusi. Laiema baasi moodustab väga suur arv nähtavalt ja tuntavalt tegutsevaid ühendusi, kes muudavad ja tahavad teadvustatult püüelda püstitatud eesmärkide poole. Püüdema peab aga sektori tervikliku arenemise poole, selle nimel, et näha eesti ühiskonda kõiki kaasava avatud ja rahumeelse kodanikeühiskonnana, milles ühendustel on kandev osa võrdselt avaliku võimu, erasektori ja kõigi aktiivsete kodanikega.

1.2. Kodanikeühiskond

Ühistegevusel on looduslik alge. Kui vaadelda loomade ja lindude käitumist looduses märkame, et sageli tegutsevad nad koos mingi ühise eesmärgi nimel, peamiselt enesekaitse ja toidu saamise otstarbel. Ka inimene on loodusliku olendina tegelenud

ühistegevusega alateadlikult ilmselt juba inimkonna algusest peale ning tänapäeva ühistegevuse lätted pärinevad loodusest ning muistsest perekonnast ja talust (J. Leetsaar 1999:6). Juba väga ammustest aegadest on kogukonnad pidanud tähtsaks inimeste psüühilist seisundit ja haridust ning neid positiivses suunas mõjutavaid tegureid. Tõenäoliselt olid esimesteks sotsiaalse ühistegevuse algeteks erinevad usuühendused, hiljem kirikukogudused, kultuuriseltsid, ülikoolid.

Paljud meist on üles kasvanud sellisel ajal, kus polnud kohta kodanikuühiskonnale. Seetõttu on meil nüüd tihti raske mõista selle tähtsust. Arvame, et kõigi küsimustega võiks toime tulla era- ja avalik sektor. Lääne demokraatia ning ka meie probleemiks on kujunenud kodanike ükskõikne suhtumine oma riiki ja valimisaktiivsuse langemine nii riigi kui kohalikul tasandil. Inimesed tunnetavad, et nende arvamust ei arvestata riigiasjade otsustamisel ja otsused tehakse kuskil väga kaugel. Olukord on hoopis teine, kui käijakse koos väikestes gruppides, kus langetatakse oma tegevuse kohta ise otsuseid ja nauditakse üheskoos oma tegevuse vilju. Nõnda tunnevad inimesed ennast vajalikena ja ühiskonnale kasulikena. Sellist kodanike aktiivsust tuleb igati tunnustada ja julgustada, sest just nii saab suuresti kolmanda sektori enda vahenditega lahendada väga palju meie ees seisvaid probleeme.

Inimeste tsiviliseeritud kooselu tingimuste uurimine muutus teravaks probleemiks alles siis, kui klassivastuolud ja sekulariseerimine hakkasid XIX sajandil ohtlikult kõigutama ühiskonna moraali ja kogu demokraatliku elukorralduse alustalasid. Seejärel saab kodanikuühiskonna mõtestamise oluliseks argumendiks humanistlik sotsiaalfilosoofia. Kodanikuühiskonna väärtustamise peamiseks toetuspunktiks on ühiskonna inimkeskne, kodanikukultuuri olulisust mõistev käsitlus. Kodanikuühiskonna ideoloogiat on seetõttu käsitletud ka kui sekulariseerunud ühiskonna tsiviilreligiooni. Tõepoolest, filantroopilisel sotsiaalfilosoofial on selgelt religioosne taust (R. Ruutsoo 1999).

Kodanikuühiskonna ajaloolisteks põhimudeliteks võib pidada demokraatlikku kodanikuühiskonda, vahendavate gruppide kodanikuühiskonda ja liberaalset

kodanikuühiskonda. Ruutsoo (1999) eristab aga poliitilist (riik on ühiskond), eetilist (ühiskond versus riik), majanduslikku (riik versus vabaturg) ja kodanikualgatus sektori mudelit (kolmas sektor paikneb riigi ja majanduse vahel, ning hõlmab nii valitsusväliseid kui ka mittetulunduslikke ühendusi).

Enamik teadlasi defineerib kodanikuühiskonda kui valitsuse (avaliku sektori) ja indiviidi (kodaniku) omavahelisi suhteid. Sealjuures mainitakse kodanikuühiskonna mõistega seonduvat väljendusvabadust ja ühinemisõigust ning äriühingute rolli ja tegevust. Kui määratlused kokku võtta, selgub, et tegelikult ollakse huvitatud alljärgnevast (A. Laius 2002):

- et sarnaste huvide ja probleemidega inimesed saaksid üksteist leida ja nii enda kui ka ühiskonna huvides vabalt ellu viia seda, millesse nad usuvad;
- et toimiks õigus oma arvamust vabalt väljendada ja õigus avaldada arvamust võimalolijate suhtes;
- et võiksime ühineda ja saaksime sel moel ühiselt tegutseda;
- et sarnaste huvidega inimesed saaksid koguneda ja oma hobiga aegaveeta;
- et kodanikud saaksid avaldada mõju avalikele poliitikatele ja riiklikele programmidele, samuti mõjutada ühiskonna suhtumist ja käitumist;
- et toimiks efektiivne ja vastutusvõimeline valitsus ning avaliku võimu institutsioonides töötavad ametnikud oleksid oma tegevuses inimesekesksed ja mõistaksid kodanike osalemise olulisust efektiivsete poliitikate ja programmide väljatöötamisel ja elluviimisel.

Nii kujutavad ka avaliku võimu institutsioonid (valitsus) endast kodanikuühiskonna koostisosa, kuigi nad selle käsitlusest sageli välja jäetakse.

Paljudes endistes kommunistliku režiimiga riikides ning uutes demokraatlikes riikides nii Aasias, Ladina – Ameerikas, kui Aafrikas nähakse kodanikeühenduste rolli üha enam kodanikealgatuse ühiskonna ja majandusarengu edasiviijana. Tugeva kodanikuühiskonna näiteks võiks olla USA, kus iseseisev kodanikualgatus toimib väljaspool valitsust ja äri. 1999. aastal toimunud 4. Avatud Ühiskonna Foorumil leidis Lilya Wagner, et

kodanikuühiskonda iseloomustavad järgnevad omadussõnad: vabatahtlik, filantroopiline, heategevuslik ja mittetulunduslik. Ta näeb kodanikuühiskonna arenguvõimalusi alles siis, kui kodanikud tegutsevad demokraatlikus juhtimises ühiselt ühise hüvangu nimel, edastavad muret tekitavad küsimused valitsusele ja jälgivad äriühingute tegutsemist ja mõjusid. Samas sõltub areng ka kodanikeühiskonna vabadustest – vabadusest ühineda, sõnavabadusest, tegevusvabadusest, vabadusest ühiselt tegutseda.

Meie riigis on juriidiliselt loodud võimalused kodanike aktiivseks tegevuseks, kuid puudu jääb kodanikualgatusel. Kodanike ja ametkondade vahel on toimunud võõrandumine. Eestis pole veel välja kujunenud arusaam kodanikeühenduste rollist ühiskonnas, samuti tuleks tõsiselt tähelepanu pöörata meie riigi spetsiifikale, vastava seadusandluse ning terminoloogia täpsustamisele. Enamus meist kipub unustama, et kodanik on riigi oluline osa ja meie meedia aitab sellele takistamatult kaasa (T.-A. Adamson 2001:69).

Kodanikeühiskond on igas riigis suuresti sotsiokultuuriline nähtus ja selle arendamine saab lähitulevikus toetuda eeskätt olemasolevale kapitalile. Seda ühiskonda toetavad ajaloolised ressursid vajavad soodsat või toetavat arengukeskkonda, mille kolm põhikomponenti on (R. Ruutsoo 1999):

- rahastamine ja institutsionaalselt toetatud koostöö riiklike ja omavalitsuslike asutustega;
- kodanikealgatust toetavate seaduste ja laiemalt võttes kogu õigusliku keskkonna moderniseerimine;
- ühiskonna käsutuses oleva organisatsioonilise kapitali (oskused, kogemused, harjumused) täiendamine.

Kodanikeühiskonnalt oodatakse erinevates oludes erinevaid asju. Näiteks Lääne-Euroopa heaoluriikides kus valitsus on otsustanud vähendada riigi tervishoiule, haridusele ja sotsiaalpoliitikale suunatud kulutusi, nähti ühte võimalust selleks taoliste teenuste delegerimises “tsiviilühiskonnale”. Teiselt poolt on mõned lääne ühiskonnateoreetikud ja sotsiaalsed liikumised ise toonitanud kodanikeühiskonna rolli demokraatia kanalina –

selle dialoogi tekitajana, milles seisneb ka demokraatia olemus. Taolise ülesande teadvustamine seisab Eesti üldsusel veel ees (M. Lagerspetz 1999). Kodanikeühiskonna nõudmised riigi ja kohalike omavalitsuse suhtes peaksid ulatuma kaugemale- puudutama otsuste langetamise protsesse ennast. Eesmärgiks ei saa olla ka kodanikeühiskonna allutamine riigi poolt paika pandud poliitika läbiviijaks, petlikus lootuses, et samas aitaks riigi – ja kohalike eelarvete kulusid vähendada. Taoline püüe on isegi otseses vastuolus selle rolliga, mis kodanikeühiskonnal peaks olema just altpoolt tuleva, mitte ülevalt poolt määratud algatuse kanalina.

Maailmas on viimastel aastakümnetel täheldatav avaliku-, äri- ja kodanikualgatusliku sektorite sulandamine, sealhulgas äri- ja kolmanda sektori kiire kasv avalike teenuste osutamisel. On täiesti aktsepteeritav, et teatud teenuseid (näiteks haridus, sotsiaalteenused, tervishoid) pakuvad kõik kolm sektorit (T. Randma 1999). Väga oluline eeldus edukaks koostööks nagu elus üldiselt, nii ka avalike teenuste osutamisel on ühine, osapooltele üheselt arusaadav eesmärk. Seega peavad mõlemad osapooled enne koostöö alustamist eesmärkide ja protseduurireeglite suhtes kindlale kokkuleppele jõudma. Klassikalise kodanikeühiskonna ja selles uute sektorite eristamine on tihti võimalik vaid väga tinglikult.

Selleks, et äri- ja kolmanda sektori tegevust kaasataks rohkem kohaliku omavalitsuse ülesannetesse ning vähendada avaliku sektori kulutusi on välja pakutud ühe vahendina idee, mis soovib delegeerida avalikke sh. kohaliku omavalitsuse ülesandeid äri – või ka kolmandale sektorile. Teoorias ei ole lepingulise delegeerimise ja privatiseerimise e. erastamise mõisted siiski päriselt kattuvad. Nii räägib ingliskeelne maailm privatiseerimisest kui tegevusest, kus riik (laias tähenduses ka kohalik omavalitsus) võõrandab mõned seni tema poolt täidetud funktsioonid, jättes need turujõudude reguleerida. Seejuures väljub avalikust sektorist nii teenuste finantseerimine kui kontroll nende osutamise kvaliteedi üle. Seevastu lepinguliste suhete korral valitsuse ja erasektori vahel säilib valitsuse kohustus finantseerida kaupa või teenust, era või kolmandale

sektorile delegeeritakse vaid selle kauba valmistamine või teenuste osutamine (P.Aaviksoo 2000:509)

5. Avaliku Ühiskonna Foorumil väitis Marju Lauristin oma ettekandes, et Eestis oleme jõudnud olukorda, kus kodanikeühiskonna enda toimimise efektiivsus ja selle kaudu loodav ühiskonna arengu sotsiaalne kapital hakkab olema sama määrav kui on raha – materiaalne kapital. Selleks, et see sotsiaalne hakkaks toimima, et ta koguneks ja kujuneks reaalseks ressursiks on vaja teatud institutsionaliseeritust ning koostegevuse reegleid, oskusi, harjumusi ja võrgustikku. See nõuab nii valitsuselt ehk ametlikult poliitika kujundamise poolelt, kui ka kodanikeühiskonna poolelt teineteise reeglite tundmist, teatud sünkroonsust ja ka vastastikust usaldust ning aktsepteerimist. Eesti ühiskonnas on vastastikuse respekti puudus ja umbusk selgesti tuntav, kusjuures umbusk on mõlemapoolne, mis takistab mõlemalt poolt selle mehhanismi käivitamist, mis lülitaks kodanikeühiskonna avalikku poliitikasse.

Kui ühiskonnas, milles toimivad demokraatlikud institutsioonid on küpsenud usalduskriis, tähendab see, et demokraatlikud institutsioonid tegelikult ei toimi, vähemalt mitte päris nii, nagu peaksid. Samas on usalduskriis kahepoolne ja kuigi kriisi allikas on tavaliselt isiklikku vastutust hägustav kokkulepe, tekib ja areneb kramplik kontrollivajadus seal, kus inimesed ei ole sisemiselt vabad. Läbirääkimistel Mihhail Gorbatšoviga ei väsinud Roland Reagan kordamast vene vanasõna “do verjai no proverjai” – usalda aga kontrolli (R. Raud 1998). Vastav retsept võib olla küll hea totalitaarsete struktuuride tegelemisel, ent mitte demokraatlike struktuuride teostamisel. Kuni totaalkontroll on pidev – ükskõik, kas põhjusel, et sellest ei suudeta või ei taheta loobuda – on usalduskriis ühiskonda sisse programmeeritud.

Avaliku võimu ja mittetulundussektori teineteist täiendavaid rolle, koostoimimise põhimõtteid, mõlemapoolse tähelepanu alla jäävaid valdkondi ning nende reguleerimise mehhanisme avaliku poliitika kujundamisel ja elluviimisel ning kodanikeühiskonna ülesehitamist kirjeldab Eesti Kodanikeühiskonna Arengu Kontseptsioon (EKAK). EKAK

väljendab avaliku võimu ja mittetulundussektori koostöötahet rahva omakasupüüdmatu organiseerumise ja tegevuse arendamiseks, Eesti sotsiaalse kapitali suurendamiseks ning avaliku poliitika legitiimsuse ja tulemuslikkuse tõstmiseks.

Ühistegevuse arendamiseks on filosoofiamagistri kraadi kaitsnud Mart Rootslase (2000) arvates kolme lähtetingimust:

- rahva mõistmine, et ühistegevus on tulus ja valik. Selleks, et ühistud hakkaksid ühiskonnas edukalt toimima, on Mart Rootslase arvates vaja ületada nn kriitiline mass ehk ühistegevuse kasulikkuses peab Eesti oludes olema veendunud vähemalt 100 000 inimest,
- ausaid isikuid ehk liidreid, kes omakasupüüdmatult ühistute arendamisel ja juhtimisel tegutsevad. Need saavad esile kerkida "kriitilisest massist". Kui pole vajalikus ulatuses rahva arusaama, pole ka ühistutele piisavalt liidreid.
- tingimusi ja sobilikku keskkonda ühistute tegevuseks. Tingimustes, kui turul võimutsevad ebaausa konkurentsi olukorras rahvusvahelised globaliseerunud ettevõtted, on välistatud täiuslik konkurents ning ühistute areng pärsitud. Sellises olukorras vajab ühistegevus arenguks seaduslikke võimalusi. Eespool nimetatud lähtetingimuste saavutamine on võimalik ainult ühistegevusalaste teadmistega.

Olla ise tegija, see tähendab ka vastutust, julgust võtta vastutus ühiskonnas toimuvate protsesside eest enda õlule. Koostöö tõstab usaldust riigi ja kohaliku võimu struktuuride vastu, tugevdab õiguskorda ja tõstab inimeste õigusteadvust. Mida aktiivsemad kodanikuühendused on, seda suuremad on võimalused ka sotsiaalseks koostööks poliitikutega. Kui kodanikeühenduste roll on anda poliitikutele mõtlemisainet ning juhtida tähelepanu ühiskonna ebakohtadele, siis erakondade kohustus kodanikuühiskonna ees on see, et kodanikeühendusi võrdse partnerina koheldes analüüsitakse nende ettepanekuid ja seisukohti ning poliitiline otsus võetakse vastu arvestades esitatud argumente. Samuti on oluline märkida, et kodanikeühenduste otsustamisõigus ei saa eksisteerida lahus kohustustest - võimuesindajatel on võimalus kodanikeühendustele delegeerida teatud riiklikke või kohaliku omavalitsuse tasandi ülesandeid ja vastutust.

Eesti spordisüsteem tugineb kolmandale sektorile ning eeldused tugeva kodanikuühiskonna kujunemiseks on olemas. Vajadust suurema usalduse järele on ilmselge, kuid selleks peab kolmas sektor olema ise elujõulisem ning oma tegudega näitama, et ta on riigile tõsiseltvõetav partner, keda võib usaldada. Mis puudutab aga väliskogemust, siis peame sealt küll õppima, tutvuma, kuidas ja miks on tehtud, aga otsustused ning valikud oma spordisüsteemi arendamisel tuleb siiski meil endal teha.

1.3. Sport ühiskonnas

Tänapäevaks on sport saavutanud niivõrd laialdase ulatuse ja kindla koha ühiskonnas, et temast võivad üksikud küll mitte lugu pidada, kuid teda on võimatu eitada ja tema mõju arvestamata jätta. Sport tänapäeval, erineb eelmise sajandi alguse spordist oluliselt selle massilisuse poolest. Tänu suurenenud vabale ajale, spordi mitmekesistumisele, spordivarustust tootva tööstuse arengule, spordi õpetamise laienemisele, on spordi ühed või teised vormid kättesaadavad üha suuremale arvule inimestele (M. Arvisto 1971:122).

Spordi ajalugu võib vaadelda hakata alates Antiik – Kreekast ja sealt kaasaega inspireerinud Olümpiamängudest. Mõned sporti uurinud sotsioloogid, sealhulgas Norbert Elias (1971), väidavad aga, et kaasaegne sport on siiski täiesti uus nähtus. Põhjuseks tuuakse see, et Antiik – Kreeka sport põhines sõdurieetikal ja aumõistel, sellel ajal ei kasutatud mingisuguseid kirjapandud võistlusreegleid ning see sisaldas palju vägivalda. Revolutsioon spordis toimus Inglismaal samal ajal kui tööstusrevolutsioon 18. ja 19. sajandil. See oli seotud kodanike elatustaseme tõusuga, kui inimestel tekkis võimalus oma vaba aega sisustada sportliku tegevusega. Hakati palju mängima mitmeid pallimänge ja näiteks Inglismaa džentelmenid hakkasid tegelema alpinismiga.

Kuigi sport ulatub oma sugemetega üsna kaugemale inimkonna ajaloos, sai tema massiline levik võimalikuks alles 100-150 aastat tagasi, tänu tööstuse kiirele arengule ja linnastumisele, hariduse ja demokraatia laienemisele jms. (K. Paju, J. Noormets, H. Jõe 2002). Sport kujunes sotsialiseerivaks institutsiooniks, mida teostasid riigid ja mida on kandnud vabatahtlik sektor.

Sport on mänguline, valdavalt võistluslik ja kehalise iseloomuga tegevus, vastav õppetegevus või vabal valikul põhinev sotsiaalkultuuriline tegevus. Sport tähendab kõiki organiseeritud või organiseerimata aktiivse tegevuse viise, mille eesmärgiks on väljendada või parandada füüsilist vormi ja head enesetunnet, suhelda või saavutada tulemusi kõigil võistluste tasandil (Euroopa Spordi Harta). Euroopa Ausa mängu koodeks (*fair play*) tunnustab sporti aga kui sotsiaal- kultuurilist tegevust, mis ausal harrastamisel rikastab ühiskonda ja arendab rahvastevahelist sõprust. Sporti tunnustatakse ka kui individuaalset tegevust, mis ausa mängu puhul pakub võimalust enesetunnetuseks, eneseväljenduseks ja eneseteostuseks; isiklikuks eduks, oskuste omandamiseks ning võimete näitamiseks; suhtlemiseks, meelelahutuseks; millega kaasneb hea tervis ja üldine heaolu. Toetudes suurele hulgale kodanikeühingutele ja vabatahtlikult töötavatele inimestele, soodustab sport osalust ja vastutust ühiskonnas.

Spordis sünnivad sangarid, ergastub elu, inimhulgad vennastuvad. Sport annab ja võtab tervist, pakub tööd ja mõtteainet, avab väljavaateid, seab piire, näitab, mis ühel võimalik ja teisel mitte. Sport on nii lai nähtus, et igaühe jaoks leidub sobiv tasand ja tegevusmaa, ka tugitoolijüngritele. John Andrews järeldab oma raamatus "Spordimaailm", et inimühiskonna peamine võistlus rituaal (nii nimetab ta sporti) on sama loomulik ja kestev nagu lindude ränne, oinaste pusklemine või mõni muu loomariigi rituaal. Sport on inimühiskonnale sama loomulik kui lindudele lõunasse lendamine. Võistlusvajadus ning isegi vajadus vaadata teiste võistlemist tuleneb loodusriigist. Kuid spordivõistlused ei ole loomulikud ettevõtmised vaid kultuurilise püüdluse produktid, ettevõtmised mis on tekkinud teatud kindlate ajalooliste ja sotsiaalsete olude tingimustes. Kindlate reeglite ja

organisatsioonide järelvalve all on spordist saanud sotsiaalne institutsioon, millel on Andrews arvates looduslikud juured.

Nii nagu mitmeid teisi definitsioone nii on ka sporti defineeritud erinevalt Allen Gumannille toetudes võib fraasi “kaasaaegne sport” defineerida süstemaatiliselt omavahelistes seostes olevate vormilis-struktuuriliste tunnuste iseloomuliku tendentsi kohaloleku või puudumisega. Need tunnused võib kokku võtta järgnevalt: ilmalikkus, võrdsus, bürokratiseerumine, spetsialiseerumine, ratsionaliseerumine ja kvantifitseeritud rekordite paine. Spordi mõiste ei sisalda ainult spordisündmusi vaid ka teemasid ning protsesse, mis ümbritsevad sporti.

Joe Noormets (2004) leiab, et pea võimatu on anda teaduslikult korrektset definitsiooni ja jõuda konsensusele selles, mis on sport. Sporti võib vaadelda erinevatest vaatenurkadest lähtuvalt ning seda vastavalt siis ka sajal viisil defineerida. Ja kõik need definitsioonid kehtivad, kuid ei kata nähtuse kogu ulutust. Olulisim ongi Noormetsa meelest mõista, et spordile ei ole olemuslikku, etteantud definitsiooni; see ei ole konstantne muutumatu iseseisev olemusvorm, vaid sotsiaalselt konstrueeritud nähtus, millel on erinevad ilmnemismuudete erinevates ajaloolis – kultuurilistes tingimustes.

Kalevi Heinilä (1998:83) tõdeb oma raamatus “Sport sotsiaalses kontekstis”, et mis iganes spordi eesmärk ka on, igatahes on see täiuslikkus ehk mitmekülgne haridus või sportlase poolt realiseerimata jäänud käitumine. Nagu huvid kehalises tervishoius, lähevad ka üha populaarsemaks arutelud “õiges vormis” kehaliselt treenimine ja nende erinevused ning ka erinevused võistlusspordis ja rekreatiivse spordi vahel. Huvid spordis võivad olla erinevad, mõnele on see tavapärane osa elust, teistele aga vaba aja veetmise üks võimalusi. Mitmed püüdlevad spordis pikaulatusliku eesmärgi poole, teised aga sihivad vahetu kogemuse poole. Heinilä tunnistab, et põhilised tähendused spordis võivad olla vastandlikud ja see võib olla tingitud erinevatest kontseptsioonides - mis on õige atleetikas.

Organiseeritud ja organiseerunud sportlik tegevus realiseerub peamiselt viiel erineval tasandil: üldine spordiõpetus, võistlus-, harrastus-, tervise- ja tippспорт (Abiks spordiklubidele ja spordiliitudele 1997). Need neli tasandit moodustavad omavahel seostudes spordiliikumise kui terviku, kus põhimõtteliselt peaks leiduma sportimiskoht igapäevale. Vaatamata arenguruumile haarab sport kui eluvaldkond juba praegu ühel või teisel moel suure osa meie rahvastikust – üldine spordiõpetus ehk kehaline kasvatus on õppeasutustes programmiline õppeaine ja hõlmab peaaegu kõiki õpilasi. Tervise- ehk rahvaspordiga tegeleb erinevate andmete põhjal 15-25% elanikkonnast ning eesmärgiks on eelkõige oma tervise tugevdamine läbi aktiivse tegevuse. Võistlusspordiga tegelemine eeldab üldjuhul organiseerumist klubidesse ja võistkondadesse ning regulaarseid sportlikke treeninguid võistlusteks valmistumisel. Harrastusspordi eesmärgiks on regulaarset sportlik tegevus. Tippspordile suunatud sporditegevus eeldab harrastajate kõrget motiveeritust ja organiseeritust ning tänapäevaste treeningtingimuste loomist ja treeningmetoodika rakendamist.

Kui sport oli algselt inimeste omavaheline mõõduvõtt, siis tänapäevaks on vähe säilinud tema endisest idealismist ja heroismist, mis kunagi eristas sporti inimtegevuse teistest sfääridest. Spordi üks osa on tippспорт, millest on kujunenud välja meelelahutusvorm-showbusiness ning nagu osad autorid teda kutsuvad – uus rock'n'roll. Tippspordist on saanud telestudios, kus iga sündmus toimub kaamerate pilgu all. Sportlane ei ole võistluses enam tema ise, vaid klubi, linna ja riigi sportlike ideaalomaduste kandja –“aukaitsja”, kelle tulemuslikkust eeldatakse, oodatakse, nõutakse, honoreeritakse jne. Lembit Vall (2001:4) tõdeb, et tippsportlane ei rahulda mitte *iseenda sportlike* vajadusi, vaid *teiste mitte sportlike (vaatemäng äri jms.)* vajadusi, aga ka iseenda mittesportlike vajadusi (elatusvahendite hankimine, sotsiaalse tunnustuse vajaduse rahuldamine jms.).

Spordist on saanud julm löbustustööstuse haru oma tööjaotuse, tsehhide ja bürokraatiaga. Managerid, agendid, sponsorid ja loomulikult fännid, on muutunud üliudishimulikuks sportlaste tegevuse ja eluolu suhtes. Varemalt huvitas fänne see, mida pesapalli mängijad tegid platsil, nüüd huvitab fänne sportlaste eraelu ja iga pisidetail kaasaarvatud see, kes

kellega magab. See uudishimu on üheks osaks protsessis, mis muutis võistlusspordi meelelahutuseks. Ning meelelahutus on saanud meie elude oluliseks osaks.

Tippspordis ei otsita erilist sügavust, entusiastid kas lihtsalt armastavad seda või mitte. Kui mängija fännid armastavad teda, siis nad ei analüüsi sügavuti, miks nad teda armastavad, ei uurita oma armastuse allikaid, oma pühendumuse mõjusid või üldse mõjusid, kuidas sport mõjutab nende igapäevaelu. Siiski on nendel asjadel omad põhjendused ning neid tuleb lihtsalt uurida. Seega rääkides spordist, tähendab kutset arutelule. Tuleb endalt küsida neid ja paljusid teisi küsimusi, et selgitada välja spordiarmastuse allikad ja mõjud, analüüsida seda tähendust, mille me spordile anname ning uurida tooteid, mis me selle kaudu ehitame. Ükski inimtegevuse institutsioon pole uuringutele immuunne väidab Ellis Cashmore (2000:2), isegi need mis pakuvad nii palju naudinguid. Seetõttu on tehtud palju uuringuid ja teooriad huumori, seksi, kunsti ning palju muu kohta, kuid sport pole teistele valdkondadele selles suhtes järele jõudnud.

Võistlusmoment ning kõrghetemel saavutused ei ole põrmugi kõigi inimeste liikumapanevaks jõuks. Paljudele võib tippспорт tunduda liiga nõudlik, ähvardav, tervisele ohtlik ja nüüd ka kahjuks dopingukahtlane. Nad valiksid meeleldi teised liikumismoodused, nad sooviksid küll ennast mõõta, kuid väiksemas mõõtkavas, võrrelda end omasugustega ning mitteprofessionaalsete oskuste raames. Lihtsalt kogeda füüsiliselt aktiivse tegevuse rõõmu. Nõnda siis tekivadki ilmale uued spordialad ja laieneb traditsioonilise spordi mõiste.

1.3.1. Spordi funktsioonid ühiskonnas

Sport on üldtunnustatud ühiskondlik ilming, mis on seotud tihedalt kõigi inimtegevuse sfääridega. Seepärast on spordi funktsioonid väga mitmesugused. Nii kogu spordiliikumise kui ka individuaalse sporditegevuse eesmärgiks on alati teatud

ühiskondlikku tähtsust omava eesmärgi saavutamine. (J. Loko 1996:27). Väljapaistev poola teoreetik Wohl näeb spordi ühiskondliku põhifunktsiooni selles, et sport kohandab inimest maailmaga, mille ta on loonud (M. Arvisto 1971:123).

Kas see meeldib meile või mitte, elame me kultuuris kus spordil on kasvava tähtsusega roll. Spordis osalemine võtab rohkem meie aega, raha, energiat ja ajutegevust. Kui varem võis sport olla osa vaba aja tegevusest siis nüüdseks on sport ka äri. Osa spordialadest mõõdavad oma aastaseid käibeid miljardites, nende alade tähed teenivad nädalas rohkem kui paljud inimesed aastate jooksul. Inimesed võitlevad ja tihti ka surevad, järgides oma sportlikke ambitsioone, sportlikud väärtused ja faktorid ümbritsevad ja läbivad meid.

Milline on spordi sotsiaalne roll ühiskonnas? Ühiskonnal on vaja sporti, väidab EOK president Mart Siimann. Kõigepealt, sport ühendab ja liidab inimesi. Teiseks, sport kujundab positiivset, rõõmsat eluhoiakut ja ellusuhtumist. Kolmandaks, sport õpetab ausalt mängima, see tähendab, elama, väärikalt kaotama, konkurenti austama. Spordi aateline eesmärk tsiteerides Pierre de Coubertin'i on: "Kõita seaduslike abielusidemetega lihaseid ja vaimu" – see tähendab, sport ei ole kehakultuur, sport on või peaks olema keha ja vaimu liit. Rääkides spordist ei räägi me ainult anatoomiast, füsioloogiast, ega füüsikast, vaid ka tahtest, vaimust, aadetest ja ideedest. Sport kasvatab eeskujude, iidolite ja kangelastega. Sport on seotud selliste väärtustega nagu perekond, sõprus, inimsuhted, samuti elurõõm, tervis ja ilu ning eetika kategooriad nagu kõlblus ja moraal.

Sport, kui Eesti kultuuri lahutamatu osa, on rahva kehalise, vaimse ja moraalse kasvatuse terviksüsteem, mis tugevdab elujõudu ja tervist, võimaldab eneseteostust ja vaba avatud suhtlemist, kujundab sportlik-aatelist ellusuhtumist teenides rahva heaolu ja elukvaliteedi tõstmise huve. Vaimsus ja kultuursus, humanism ja isamaa-armastus, karskus, edupüüdlikus, ausus, loovus ja töökus on aated, mida spordis järgida ja mida sport peab aitama kujundada (Eesti Spordi Harta). Aastate jooksul on spordi koht Eesti sotsiaalses korrastuses oluliselt muutunud. Meie sporti on jõudnud postmodernistlik kehakultus, mis väärtustab treenitud keha kui üht olulist aspekti karjääri teostamisel.

Julgustamaks füüsilist aktiivsust kui elustiili peavad sotsiaalsed süsteemid üksteist toetama - kool, perekond, kogukond, rekreatsiooniasutused, amatöör spordiorganisatsioonid nagu ka riiklikud spordiorganisatsioonid. Spordi rolli omandamist mõjutab sugu, spordiala ning kindel roll vastavas spordialas. Enamgi veel, kuna sotsialiseerumine käib kogu elu jooksul siis tuleb arvestada, et inimesi saab sotsialiseerida läbi spordi ka peale noorusaastaid ning seetõttu tuleb teha suuri jõupingutusi ka täiskasvanute kaasamiseks sporti ning nende sotsialiseerumiseks läbi spordi (G.R.F Lüscheng, G.H. Sage 1981:199).

Ühiskonna seisukohalt vaadatuna on spordil terve rida väärtusi. Neid nimetatakse spordi sotsiaalseteks funktsioonideks:

- kasvatuslik – sport soodustab enesearendamist, õppimist ja muudab inimese ühiskondlikult aktiivseks. Samuti mõjutab sport inimese eluhoiakut, kõlbeliste, intellektuaalsete, esteetiliste ja tööalaste tõekspidamiste ja oskuste kujunemist;
- tervistav – sport aitab maandada igapäevaelus tekkivaid pingeid, hoiab inimest vormis ja tugevdab tema tervist;
- sotsiaalne – sportides tuleb inimesel reeglina suhelda paljude teistega, tihti aitab just sport saavutada vastastikust arusaama inimeste vahel ning avab nende olemuse. Spordis ei suhtle ainult otseselt sellega seotud isikud vaid ka pealtvaatajad ning inimesed erinevatelt elualadelt (arstid, teadlased jne.);
- rekreatiivne – aktiivne sporditegevus virgestab inimest ja pakub meelelahutust;
- kultuuriline – sport soodustab suhtlemist eri kultuuridest pärit inimeste vahel ja aitab õppida tundma teiste rahvaste kombeid ja tavasid;
- poliitiline – spordisaavutuste kaudu tutvustatakse oma riiki;
- majanduslik – sport pakub töökohti, lisaks sportlastele teenivad leiba treenerid, arstid, mänedžerid, teadlased jt. Spordiga seoses paisatakse turule palju tooteid ning sporti kasutatakse sageli reklaami eesmärgil.

John Loy on spordi ja ühiskonna seosed sidunud sotsiaalsete teooriatega. Ta eristab viimasel kolmel aastakümnel kolm väidet ja sellega seotud sotsiaalset teooriat. Peegeldusväide ütleb, et sport on ühiskonna “peegel” või “mikrokosmos” ja seega peegeldab nii positiivseid kui ka negatiivseid sotsiaalse elu aspekte. Sport pakub kentsaka sotsiaalsete suhete akna, näidates pärioleku ja vastuseisu vorme, mis on seotud ebavõrdsuse, valitsemise ja alluvuse muutuvate mudelitega. Teine, tugevdusväide ütleb, et sport mitte ainult ei peegelda passiivselt, vaid loob ja taasloob aktiivselt sotsiaalseid formatsioone ja tugevdab aktiivselt sotsiaalse ebavõrdsuse ja sotsiaalse diskrimineerimise vorme. Viimane ehk kolmas on vastustus-väide, mis ütleb, et spordi situatsioonid on “võitlusmaastik”, milles osalejad võivad aktiivselt hakata tegelema nõrkade üksikisikute või gruppide sotsiaalsete tingimuste ja sotsiaalsete suhete parendamisega (J. Noormets 2000).

Möödunud sajandi keskpaiku algas spordis diferentseerumine. Eestis harrastatavaid spordialasid on otstarbekas käsitada neljas rühmas (A. Vaiksaar 2001):

- olümpiaprogrammi kuuluvad spordialad (võrkpalli, suusatamine, iluvõimlemine jne.);
- olümpiaprogrammivälised alad (olümpiaalade harjutused, mis mängude kavva ei kuulu);
- teised spordialad, mis olümpiamängude kavvas pole;
- tehnilised rakenduslikku laadi spordialad, kus kasutatakse tänapäeva tehnilisi vahendeid.

Spordiliikumine pole näinud ühelgi ajaperioodil sellist kasvu spordi kommertsialiseerumises, kui viimastel aastakümnetel. Selle taustal on välja kujunemas situatsioon, kus inimeste identiteet moodustub tarbimisele, raha puudumine tähendab katastroofi, tõrjutust, eemale jäämist, ebaõnnestumist. “Vaene” ei ole tänapäeva Eestis turuühiskonna valitseja. Turusuhete võimuletulek spordi valdkonnas, eriti laste ja noortespordis, võib aga endaga kaasa tuua mitmeid sotsiaalseid probleeme. Kommertsialiseerumises ühe negatiivse kaasnähtusena tekib ka spordialade seas

ebavõrdsus nii spordi sise- kui ka välisturul. Vaid suured või meediale huvipakkuvad spordialad saavad nautida turul privilegeeritud positsiooni (J. Noormets 2000).

Hoolimata sellest, et kommertsialiseerumisega kaasneb palju positiivset, näiteks sportlased saavad oma pingutuste eest väärilist tasu jne. toob see protsess kaasa ka negatiivset. Miljonid dollarid aitavad unustada ühiskonnas kehtivaid moraalseid väärtusi. Suured rahad ahvatlevad sportlasi senisest rohkem ebaausale teele ning võitmiseks kasutatakse lubamatuid võtteid eesotsas dopingu tarvitamisega. Ära kasutatakse ka andekaid lapsi, kelle vanematega sõlmitakse lepingud, mille raames alguses toetatakse lapse sportlasteed, kuid hiljem loodetakse tehtud "investeeringud" kuhjaga tagasi teenida. Selliseid näiteid võib tuua näiteks tennisest ja jalgpallist. Huligaansus ja kultuuritus mis kõik tekitavad negativismi spordi vastu üldisemalt.

Selleks, et tagada ja parandada iga järgneva põlvkonna füüsilist, vaimset ja sotsiaalset heaolu, tuleb arvestada, et sportlik tegevus nii linna tingimustes, looduses kui ka veekogudel oleks kohandatud meie planeedi piiratud ressurssidele ning toimuks säästlikult ja tasakaalustatud keskkonnahoiu tingimuste (Euroopa Spordi Harta). Sportimine peaks võimaldama õppida demokraatia mängureegleid ja aitama avada uksi teistesse eluvaldkondadesse. Spordis läbitavad raskused ja vead aitavad mõista, et püstitatud eesmärgi nimel tuleb ränka vaeva näha, kuigi esmatahtis on siiski hoolitseda tervise säilitamise ja tugevdamise eest (Liikumine "Eluterve Eesti" programm).

Kogu rahva kehalise ja vaimse vormisoleku, sportliku eluviisi, samuti noorte sportliku eneseteostuse eesmärgil, tegutsevad spordi korraldamises avalik sektor - riigi-ja kohaliku omavalitsuse organid ning kolmandast sektorist - spordiorganisatsioonid. Organiseeritud sporditegevuses lähtutakse ennekõike Euroopa Spordihartast, Olümpiahartast, Euroopa Spordieetika koodeksist ja muudes sporti reguleerivates kokkulepetes sätestatud põhimõtetest (Eesti Spordiseadus). Ärisektori roll spordimaailmas üha laieneb, kuid spordi käekäik sõltub eelkõige täpsest ja selgest arusaamisest, mida sport tänapäeva ühiskonna väikeriigis võib etendada ja peab etendama.

1.3.2. Avalik sektor spordis

Eestis on igal inimesel sõltumata vanusest, soost, rahvusest, tõekspidamistest, päritolust, vähemustesse kuuluvusest, varanduslikust seisundist või mõnest muust tunnusest õigus osaleda spordis ning riiklikel ja kohaliku omavalitsuse organeil on kohustus luua vastavad võimalused. Nii riiklikud kui ka kohaliku omavalitsuse täitevorganite spordistruktuurid hoolitsevad spordi miinimumvajaduste materiaalse katmise eest, sportimisalade ja spordirajatiste regionaalse kavandamise, spordispetsialistide koolituse tagamise, spordi ja sportlase õiguste eest ning teostavad riiklikku spordipoliitikat ja riiklike vahendite sihipärase kasutamise kontrolli (Eesti Spordi Harta).

Valitsused, pidades sporti tähtsaks teguriks inimese arendamisel, peavad võtma tarvitusel meetmed, mis on vajalikud Euroopa Spordi Harta sätete rakendamiseks kooskõlas Spordi Eetika Koodeksi põhimõtetega.

Esiteks tuleb selleks võimaldada igal inimesel spordis osaleda ning eriti:

- kindlustada kõigile noortele võimalus saada kehalist kasvatust ning omandada spordi põhioskuseid;
- kindlustada kõigile võimalus osaleda spordis ning veeta vaba aega füüsilise tegevusega ohutus ja tervislikus keskkonnas, ning koostöös vastavate spordiorganisatsioonidega;
- tagada, et igaüks, kellel huvi ja võimeid, saaks parandada oma sportlikke tulemusi ning saavutada kas isikliku või/ja avalikult tunnustatud tipptaseme.

Teiseks kaitsta ja kujundada spordi moraalset ja eetilist baasi, spordiga tegelejate inimväärikust ja ohutust; hoides sporti, nais- ja meessportlasi nii poliitilise, kommertsliku kui ka finantsilise eksploateerimise või muude alaväärstavate teguviiside eest, kaasa arvatud narkootikumide kasutamine.

Spordi tähtsuse tõstmiseks ühiskonnas peavad valitsemisasutused tihedalt tegema koostööd spordiühendustega, toetama sportimisvõimaluste loomist, koolitamist, aitama

koordineerida spordiliikumist eelkõige selliste valdkondadega nagu haridus, tervishoid, sotsiaalhooldus, piirkondlik planeerimine, keskkond, kaitsejõud, kultuurielu ja vaba aja veetmine. 13. augusti 2003 aasta Spordilehes ilmunud artiklis, näeb Kultuuriministeeriumi Spordiosakonna juhataja Tõnu Seil riigipoolse toetuse võimalust eelkõige spordi infrastruktuuri ja spordibaaside väljaehitamises, renoveerimises ja korrastamises. Riikliku spordipoliitika aluste väljatöötamine, spordiühenduste toetamine, sporti käsitlevate seaduste ja teiste õigusaktide eelnõude ettevalmistamine, spordi finantseerimis- ja investeerimisprogrammide väljatöötamine ning spordiehitiste ja –koolide registrite pidamine, on põhikohustused, mis on pandud Kultuuriministeeriumile. Haridusministeeriumi ülesanne hulka kuulub kehalise kasvatuses korraldamine koolides, spordispetsialistide koolitamine ja sporditeaduste arendamine. Sotsiaalministeerium tegeleb puuetega inimeste tervise- ja võistlusspordialaseks tegevuseks soodsate tingimuste loomise ja muude spordiliikumise seonduvate sotsiaalprobleemide lahendamise. Kehalise kasvatuses ja spordi korraldamine kaitsejõududes on kaitseministeeriumi pädevuses.

Valla või linna ülesanne spordi korraldamisel on tingimuste loomine spordiks, sealhulgas ka liikumis-harrastuseks, võimalikult kõigile erinevate vajadustega elanikegruppidele. Lisaks sellele on Eesti Spordiseaduses § 3 mitmeid kohustusi, mis on suunatud kohaliku omavalitsuse organitele:

- määrata kindlaks oma haldusterritooriumil spordiks vajalik maa-ala;
- toetada oma haldusterritooriumil asuvate spordiorganisatsioonide tööd;
- tagada munitspaalkoolides tingimused kehalise kasvatuses tundide läbiviimiseks ja soodustada spordiharrastust koolides, spordikoolides ning noortelaagrites;
- määrata oma haldusterritooriumil spordi korraldamisega tegelev teenistuja või määrata need ülesanded mõnele teisele valla või linna ametiasutuse teenistujale
- informeerida spordiehitise otstarbe muutmise kavatsusest maavalitsust ja Kultuuriministeeriumi.

2004 aastal Kultuuriminister olnud Urmas Paet tunnistas (2004), et omavalitsused ja riik peavad suurendama eraldisi harrastusspordile, sest sportimisvõimalused peavad olema kättesaadavad igale inimesele, sõltumata varanduslikust seisust. Tähelepanu tuleb pöörata omavalitsuste ja omavalitsusliitude seotusele kohaliku spordielu edendamisel. Riik ei tohiks toetada mitte ainult suuri linnu ja suuri ehitisi, vaid peaks ehitama ja renoveerima hulgaliselt väiksemaid spordiobjekte – koolide spordisaale ja võimlaid, pallimänguväljakuid, spordihalle ja ujulaid. Sport vajab ennekõike uusi vahendeid, mitte niivõrd olemasolevate ümberjagamist.

Sporti majandatakse kombineeritult nii riiklikest, munitsipaalsetest kui ka juriidiliste ja füüsiliste isikute, samuti spordisüsteemi enda poolt loodud vahenditest. Peamised allikad, kust sport toetust saab on eraldised riigieelarvest (sealhulgas hasartmängumaksust laekuv raha), spordiorganisatsioonide põhikirjalistest tegevustest saadavad rahalised vahendid, eraldised valla- või linnaeelarvest, samas ka eraõiguslike juriidiliste isikute vahendid ning avaliku-õiguslike ja juriidiliste isikute annetused. Näiteks, oli 2004 aastal Statistikaameti andmetel Tallinnas tegutsevate spordiklubide tulud kokku 218 171 000, millest 21 461 000 kroonini ehk 9,8 % kogu tulust oli saadud riigieelarvest ning kohalikult omavalitsuselt saadi 36 415 000 ehk 16,7 % kogu spordiklubide tulust.

Igal aastal riigieelarvest spordile eraldatud rahaga toetatakse ennekõike: üleriigilise tähtsusega spordiprogramme, sealhulgas tervisespordi-, noortespordi-, tippspordi- ja koolitusprogramme; üleriigilisi ja regionaalseid spordiorganisatsioone; kohalikke omavalitsusi regionaalselt või üleriigilist tähtsust omavate spordiehitiste rajamisel ja ekspuuteerimisel. Lisaks abistavad riigi ja kohalikud omavalitsusasutused spordiühendusi ja spordiga tegelejaid maksu- ja muude soodustustega, samuti vastastikku kasulike lepingute sõlmimisel ärringkondatega, tööandjatega, massimeediaga ja teistega, välistades seejuures spordi ja sportlaste ekspuuteerimise.

Kokkuvõtlikult peaks ametivõimude osa spordiliikumises olema eelkõike toetav. Seetõttu on loomulik nende tihe koostöö ühiskondlike organisatsioonidega, rakendades vastavalt

vajadusele meetmeid spordi arendamiseks ja koordineerimiseks. Spordist osavõtt sõltub suuresti spordirajatiste hulgast, mitmekesisusest ja kättesaadavusest, selleks tuleks nende üldist planeerimist aktsepteerida kui riiklike ja kohalike võimuorganite kompetentsi küsimusi. Eesti Spordi Harta leiab, et spordirajatiste hulka tuleks lugeda olemasolevad riiklikud, ühiskondlikud, era kui ka muud rajatised. Nende eest vastutajad peavad arvestama riiklikke, piirkondlikke ja kohalikke nõudeid, samuti ühiseid abinõusid, mis on kavandatud spordirajatiste sujuva töö ning täieliku ja ohutu kasutamise tagamiseks.

1.3.2. Äri sektoris spordis

Spordiliikumine on aegade jooksul teinud täispöörde. Eelmise sajandi teisel poolel alguse saanud muutused, on endaga kaasa toonud täieliku muutuse spordiliikumises, kus professionalism on võtnud ülemvõimu. Arved Oksaar tunnistab Spordilehes 2005, et selle struktuuriliseks aluseks on kommertsialiseerumine, üksikute seltside ja ettevõtete – turumajanduse printsiipidest lähtudes – organiseerumine mitmetele spordialadel.

Kommertsialiseerumine toimub üsna hoogsalt ka Eesti spordis. K. Paju, J. Noormets ja H. Jõe leidsid oma uurimustöös “Tallinna spordiorganisatsiooni toimimine ja spordirajatiste võrgu kujundamine” analüüsi tulemusel, kommertsialiseerumine alates tervisespordi teenuste pakkumisest kuni profispordini toimub suurelt osalt varjatult, sest spordi alal ametlikult tegutsevaid äriühinguid võib leida vähe. Äri sektori varasema puudumise tõttu, tuleb aga nüüd jõuda piisavalt ühise visioonini mitmetes põhimõttelistes küsimustes ühiskonna erinevate sektorite vahelises tööjaotuses. Spordi sotsialiseerivale põhifunktsioonile on vastukäiv kui käsitletakse sporti üksnes kaubana, õigustatud pole spordiorganisatsioonide kui kolmanda sektori institutsioonide juhtimine äriorganisatsioonide malli järgi, kuid spordi majandamise aspektist osutub ärielu põhimõtete kasutamine otstarbekaks.

Peep Aaviksoo on oma intervjuus Eesti Päevalehele ütelnud, et äris ja spordis on tihe vastastikune side. Tugevat emotsiooni on võimalik müüa suure raha eest ning enamik tarbimisotsuseid teeme emotsioonide ajal. Emotsioon on aga ainus, mida tegelikult õnnestub ka müüa. Sport loob emotsiooni ja elab selle müügist. Ühelt poolt on sport meelelahutus, teiselt poolt äri nii sportlastele, kes teenivad spordiga igapäevast leiba kui ka ettevõtjatele, kellele sport on võimas ja tulemuslik turunduskanal. Sõnum on seda efektiivsem, mida tugevamalt seda eksponeeritakse ja spordis on selleks palju võimalusi.

Indrek Peterson ütles oma 2002 aasta Spordikongressi ettekandes, et spordi rahvuskeskuse tõttu peavad riik, rahvas ja ettevõtted erakordselt panustama selleks, et tuleks tipptulemusi. Äriettevõtte investeeringul sport on ettevõttest sõltumatult omad riskid (sportlase ebaõnnestumine, dopingu kasutamine jne.), kuid riski pöördvõrdelisuse tõttu tulususega võib võit olla palju suurem kui mõne muu turundustegevuse puhul, mis kokkuvõttes ongi osa ärist. Suurvõistlustelt saadav medal aga näitab investeeringu tulusust. Aastate jooksul kulus Andrus Veerpalu olümpiavõidu saavutamiseks ja taustsüsteemi loomiseks suusatamises 27 miljonit krooni, millest EMT, Hansapank ja Saku Õlletehas andsid enamuse. Sportlaste edu taga on olnud erinevad Eesti ettevõtted, kes raha vahetanud reklaami vastu ning seeläbi on sportlased karjääri teinud reklaamiga.

Erinevalt traditsioonilisest, võimalikult kõrgele kontaktide arvule orienteeritud reklaamist on sponsorlus integreeritud turunduskommunikatsiooni vahendite hulgas üks kvalitatiiivsemaid tööriistu, millega tõsta *brand'*ide või ettevõtete märgatavust ja luua sponsoreeritava objekti imagoga emotsionaalseid assotsiatsioone. Sponsorlus kui turundusvõtet võiks defineerida järgmiselt: tegemist on erinevate institutsioonide, kõrgema avaliku hüve, isikute, ürituste või projektide toetamisega rahaliste vahendite või teenuste näol ning selle eesmärgiks on edendada sponsoreerija ärilisi või majanduslike hüve, mis toob kaasa häid tulemusi kõikidele osapooltele (M. Mikk 2002).

Lennart Raudsepp väidab oma artiklis "Sponsorlus koosneb andmisest ja saamisest", et uue mõistena on ärijuhtimises kasutusel "strateegilise filantroopia" mõiste. Selle all

mõistetakse eraettevõtte pikaajalist investeringut eelkõige kolmandasse sektorisse, mis annab firmale mõõdetavat kasu ning suurendab tema reputatsiooni oluliste sihtgruppide seas. Sealjuures rõhutavad ettevõtted, et nende poolne huvi ei ole niivõrd turunduslik, kui võrd on seotud sotsiaalse mõõtmetega ühiskonnas. See tähendab, et firma, mis paikneb näiteks Narva linnas, näeb endal sotsiaalset kohustust toetada Narvas tegutsevaid spordiklubisid. Ligi 40% võimalikest firma toodete või teenuste tarbijatest näeb sellise filantroopia taga ikkagi eraettevõtte turunduslikke eesmärgi.

Sponsorlus on tunnustatud tõhusaks ja arenenud turustamise - kommunikatsiooni abinõuks. Sõna sponsorlus on peaaegu võimatu määratleda ühemõtteliselt, kuid lühidalt öelduna on küsimus spordi ja ärimaailma vahelisest koostööst, kus ärimaailmal on ressursse ning spordil on vastu pakkuda huvitavaid vastuhüvitusi. Joe Noormets formuleerib sponsorlust kahel viisil. Esimene formuleering: Sponsorlus on üksikisiku, rühma, ürituse või muu tegevuse imago ostmine ja ära kasutamine piiritletud turustamis-kommunikatsiooni eesmärkidel. Teine formuleering: sponsorlus on turustamise kommunikatsiooni abinõu. See baseerub kokkuleppel, mille kohaselt sponsor annab sponsoreeritavale raha või muud materiaalselt kasu. Vastutasuks saab sponsor liita ettevõtte või selle toote sponsoreeritava objektile täpselt kokkulepitud viisil.

Eesti spordiorganisatsioonid peavad üle saama mõttebarjäärist, mille kohaselt sponsorite hankimine on alimuse palumine. Siiski on suhtumine sponsorite otsimisse muutunud asjatundlikumaks ning üha täpsemalt teatakse oma hinda. Koostatakse läbimõeldud sponsorpaketid, millele määratakse nii hind kui ka sponsorite reklaami- jm. väljundid ja teenused. Olümpiakomitee juhtkond on aru saanud olümpiarõngaste kui brändi ehk kaubamärgi väärtusest ning kasutab seda ka edukalt sponsorite kaasamisel. Sama teevad elujõulisemad alaliidud ja spordiklubid. Spordi ulatuslikum kajastamine massimeedias teeb sportlased ja edukamad spordiklubid firmadel ligi tõmbavaks reklaamiväljundiks.

Lähiaastatel sõltub spordiorganisatsioonide edukus sponsorite kaasamisel kindlasti üldisest majanduskliimast. Mida paremini läheb riigi majandusel ning mida edukamad on

meie ettevõtted, seda rohkem võimalusi neil turunduskommunikatsioonile (sealhulgas sponsorlusele) raha eraldada on. Teiseks oluliseks faktoriks on kindlasti meie sportlaste ja klubide saavutused. Spordiorganisatsioonide turundustöö peaks siiski olema professionaalsem ning enda erasektorile atraktiivsemaks tegemisel on kasutamata paljud võimalused (L. Raudsepp 2003). Firmsümboolikat kandvate meenete ja riietuse turustamine, interneti, massimeedia ja mitmete alternatiivsete reklaamivõimaluste väljamõtlemine on vaid mõningad võimalused, mis uusi toetajaid leida aitavad.

Euroopa Komisjon on oma raportis Euroopa Nõukogule ära toonud mitmeid tegureid, mis mõjutavad sporti Euroopas. Nendeks on spordi populaarsuse kasv, spordi rahvusvahelistumine ning ennekuulmatult suur on spordi majandusliku mõõtmete arenemine. Näiteks on teleülekanndeõiguste ROK-i poolne väärtus tõusnud 441 miljoni USD-lt 1992 aastast (Barteloni OM) oodatavale 1.318 miljardile USD-le 2000 aastal (Sydney OM). Nähes nendes tegurites positiivsena kasvavat töökohtade arvu, nähakse nendega ka kaasaskäivaid negatiivseid põhjuseid. Komisjon rõhutab spordikalendri ülekoormatusele, mis ühendatud vajadusega toota tulemusi sponsorite surve all, võib olla üheks kasvanud dopingu kasutamise põhjusi. Teine negatiivne tagajärg on komisjoni arvates suurenenud tulutoovate spordiürituste arv, mis võib lõppeda kommertsliku lähenemise toetamisega, spordiprintsiipide ja spordi sotsiaalse funktsiooni kahjuks. Kolmanda negatiivse põhjusena on ära toodud mõningate töötajate ja suurte spordiklubide kiusatus lahkuda spordialaföderatsioonidest selleks, et ammutada maksimaalset kasu spordi majanduslikust potentsiaalst ainult endale. See tendents aga võib komisjoni arvates ohustada finantseerimise solidaarsuse printsiipi professionaalsele ja amatöörspordi ning toetus-ja ümberjaotamisesüsteemi vahel (J. Noormets 2001).

Vastastikused spordi ja äri huvid nii rahvuslikul kui rahvusvahelisel tasemel omavad tõenäoliselt drastilist mõju spordile. Prominentsed ärimed tulles spordiorganisatsioonide juhtpositsioonidele toovad endaga kahjuks kaasa mitte ainult ärikontseptsioone juhtimisest vaid ka väärtused ja eetilised normid, mis on omased ärilistele kasumitaotsuslikele organisatsioonidele (J. Noormets 2001). Olümpiavõitaja

Erki Nool (2002) on vägagi teravalt kritiseerinud spordipolitiseerimiskatseid ja spordi parteistumist. Pidades silmas seda, et üks või teine partei leiab endale mingi spordiala ning hakkab läbi selle oma “nägu” kaunistama, suunates sellele alale suuri vahendeid. See tekitab ülejäänutes ülekohtutunnet, ebavõrdsust - ühtesi eelistatakse teisi mitte ning võrdsel tasemel saavutusi ei hinnata ühtede ja samade kriteeriumitega.

Ärisektor on Eesti spordis teinud jõudsaid samme, arvestatavad on tema kaudu elanikkonnale pakutavad sportlikud teenused ning tipp sportlaste ja üksikute spordialadega tehtav koostöö sponsorluse osas. Pole põhjust kahelda spordi ja äri vastastikustes seostes. Tänu nendele seostele kulgeb meie spordi materiaal- - majanduslik seis ülesmäge, kuigi oleme veel kaugel sellest, et investeeringud sporti ja sportlaste ettevalmistusse oleksid võrreldavad Euroopa edukamate maade panustega.

1.3.4. Kodanikualgatus sektor spordis

Spordiklubid, spordiliidud ja teised vabatahtlikud ühendused on Euroopa spordiliikumise põhilisteks organisatsiooniliseks vormiks, millel on aastakümnete pikkused traditsioonid. 1940 aasta Eesti Kehakultuuri Aastaraamatu andmetel, oli Eestis enne neljakümnendal aastal toimunud juunipööret laia kandepinnaga spordiklubide ja –seltside, piirkondlike spordiliitude ja rahvuslike spordialaliitude võrk ning hästi toimivad keskorganisatsioonid (EOK, ESK). Peale nõukogude võimu poolt loodud riikliku ja tsentraliseeritud spordisüsteemi ajajärku, seati 1989. aastal toimunud II Eesti Spordi Kongressil spordiliikumise aluseks vaba tahte korras moodustunud spordiklubid, kes ühinevad spordialade kaupa iseseisvateks spordialaliitudeks ja piirkondade kaupa piirkondlikeks spordiliitudeks. Sihiks seati spordiliitude kujunemine iseseisvateks juriidilisteks isikuteks ja nende õigusliku koha saavutamine ning taastamine rahvusvaheliste spordialaföderatsioonide liikmeskonnas (Abiks spordiklubidele ja spordiliitudele 1997:3).

Üheksakümnendatel tegutses Eesti spordis kaks katusorganisatsiooni. Mittetulunduslike spordiühenduste ühtset tegevust edendav Eesti Spordi Keskliit (ESK), kelle eesmärgiks oli edendada sporti ja sportlikku kasvatust eesti rahva kehalise ning vaimse jõu tõstmiseks. Teiseks juhtorganisatsiooniks oli Eesti olümpialiikumist arendav ja koordineeriv Eesti Olümpiakomitee (EOK). Uue aastatuhande künnisel, saades eeskuju mitmetest Euroopa riikidest, hakati Eestis kavandama kahe katusorganisatsiooni ühinemist. Nenditi fakti, et EOK kui ESK tegutsevad põhimõtteliselt paralleelselt, tihti samalaadsete probleemidega ning ka liikmed ja koostööpartnerid on suures osas kattuvad. 2002 aastal sai teoks kahe suure katusorganisatsiooni ühinemine, lootes, et spordiorganisatsioonidel oleks võimalus end partnerluses avaliku sektoriga väljendada ühel ja mõjusal häälel. See eeldas aga spordiorganisatsioonide sisemiste probleemide lahendamist tugeva organisatsiooni sees.

Eesti spordis loodud katusorganisatsiooni ülesannete hulka loetles Eesti Olümpiakomitee peasekretärina töötanud Toomas Tõnise oma intervjuus Sven Sommerile (2001) mitmeid punkte. Näiteks vabatahtliku spordiliikumise arengu tagamise, eelduste ja tingimuste võrgustiku loomine arendusse, koolitusse ja teenindusse riigiga suhtlemise kaudu ning rahvusliku olümpiakomitee funktsioonide täitmine. Organisatsiooni liikmed on nii juriidilised isikud: spordialaliidud, spordiühendused ja piirkondlikud liidud kui ka füüsilised isikud ehk need inimesed, kes on teenete eest senini valitud EOK ja edaspidi ühisorganisatsiooni liikmeks. Tõnise selgitusel ei pea sportlased olema uue ühinguga otseühenduses, vaid eelkõige oma klubi ja spordiliidu kaudu või esindajana.

Spordialakeskne juhtimine on koondunud alaliitu, tegeledes kõigi küsimustega laste- ja noortesportist veteranid spordini, mille vahele jääb veel võistlussport. Spordiorganisatsioonide algne ja põhiline ühinemise vorm on spordiklubid. Klubid moodustavad nii regionaalselt kui ka baasorganisatsioonide (koolide, ettevõtted, asutused jms.) juurde ning arendavad sportlikku, kultuurilist ja sporti teenindavat majanduslikku tegevust, teostavad spordialast väljaõpet ja hoolitsevad sportliku järelkasvu eest. Klubid võivad olla väga mitmesugused, ühe või mitme spordiala klubid, võistlus- või

tervisespordi klubid jne. Igaühel peab olema õigus kuuluda spordiklubidesse ja kasutada selle võimalusi ning kohustus täita oma klubi poolt kehtestatud reegleid. Spordiklubid võivad vabatahtlikkuse alusel moodustada spordiklubide liite ja muid spordialaseid ühendusi (Eesti Spordi Harta).

Spordis tuleks õhutada vabatahtlikust, eriti toetades vabatahtlikke spordiorganisatsioone. Vabatahtlikel spordiorganisatsioonidel on seaduse raames õigus iseseisvalt otsuseid vastu võtta. Spordiorganisatsioon tuleks toetada, et nad sõlmiksid nii omavahel kui ka võimalike partnerite, näiteks äriühinnad, massimeedia jne. vastastikku kasulikke lepinguid, välistades seejuures spordi ja spordiinimeste ekspluateerimise. Nii valitsus kui spordiorganisatsioonid peavad tunnustama vajadust respektida teineteise otsuseid (Euroopa Spordi Harta).

Oma artiklis “Kolmas sektor spordiorganisatsioonide poole pealt” on Mait Arvisto (2001) kommenteerinud, et mittetulundusühendustena, kolmanda sektori kandjatena, tavatsetakse meil mõista eelkõige oma sotsiaalsete õiguste eest seisvaid ja heategevuslikke organisatsioone. Samas ta väitis, et spordisüsteem, mis põhiosas moodustubki mittetulundusühingutest, on klubide ja liitude süsteemi näol üks väljakujunenud ja rahvusvahelistesse katuseorganisatsioonidesse kuulumise põhjal üks internatsionaalsemaid Eestis ning ühendab praeguseks juba umbes 90 000 inimest.

Viimastel kümnenditel toimunud ühiskondlikud ja poliitilised muutused maailmas on mõjutanud nii sporti kui ka selle organisatsiooni. Spordi- ja liikumisalad on lisandunud, harrastuste eesmärgid ja vormid muutunud. Kõik see mõjutab ka klubide tegevust, mis on muutunud avatumaks ja keskkonnaga rohkem arvestatavaks. Uuele keskkonnale on iseloomulik hierarhiast võimuhetelt koostöövõrgustikule üleminek. Spordiklubi puhul tähendab see omavalitsusorganistest sõltuvuse mõningast vähenemist ja koostöö tihenemist klubide piirkondlike katuseorganisatsioonide ja teiste vabatahtlike ühendustega (K. Paju, J. Noormets, H. Jõe 2002).

Tihti on spordiklubide ja spordialaliitude juhid avaldanud arvamust, et kohalikud omavalitsused ja riik ei pea nende tegevust tähtsaks ega toeta piisavalt, et liiga tihti on muudetud seadusi ja teisi õigusakte. Nendega kehtestatud korrad on kohmakad ja täitmine väga paberimahukas, et paljud spordiklubide ja spordiliitude jaoks olulised küsimused on senini rahuldava lahenduseta. Selles on paljuski tõtt, kuid samas peaksid klubid ja liidud oma tegevusega tõestama, et nad on riiklikule sektorile tõsiselt võetavad ja olulist rolli täitev partner. Oma korrektse ja avalikes huvides tegutsemise kaudu tekib usaldus kohalike omavalitsuste ja riigi poolt, selle kaudu ka paremate tingimuste loomine ning aina suurenevad toetused (Abiks Spordiklubidele ja spordiliitudele 1997:6).

Riigi seisukohalt on väga oluline, et tegevus spordis oleks korraldatud inimeste vabal tahtel moodustatud ühenduste kaudu. Sest ainult sel moel saab arvestada maksimaalset kõikide soove, aktiveerida inimesi ühiste eesmärkide ja tegevuse kaudu, anda paljudele juhtimiskogemusi ning tõsta igapäevast vastutust. Mait Arvisto (2001) märgib, et tänaseks on spordis kokku lepitud teatud tööjaotus avaliku ja kolmanda sektori vahel ning seda nii seaduse tasandil kui ka spetsiaalses koostöö- ja partnerluse lepingus kultuuriministeeriumi ja spordi keskliidu vahel. Üldpõhimõttena olgu siin kohal välja toodud, et selles üldises tööjaotuses jääb spordi materiaalne ja õiguslik tagamine peajasjalikult avalikule sektorile, vahetu sportlik tegevuse läbiviimine mittetulunduslikele ühendustele. Arenenud riikide kogemuse põhjal võib väita, et vabatahtlikes ühendustes tehakse samade kulutustega ära suurem töö kui riiklikes institutsioonides, sest vabatahtlikes ühendustes tegutsetakse huvist ning motivatsiooniks ei ole raha teenimine.

Eesti spordisüsteemi kandvaks osaks on teatavasti spordiklubi, võistlussüsteemi juhtivaks liiniks klubidevaheline konkurents. Sellel poleks aga omaette sisulist väärtust, kui ei kaasne kõrge klubikultuur, kus hoitakse au sees üldinimlikke väärtusi ja taotletakse parimat kultuurset atmosfääri. Heaks näiteks võiks pidada ühiskondlikul aktiivsusel rajanenud katuseorganisatsioon Kalev, kellest sai rahvuslik spordiorganisatsioon, mille aateline, kultuuriline, sportlik ja isamaaline hoiak inspireeris ja võib ka öelda et pani aluse Eestis spordikultuurile. "Kalev" lõi võimalused paljud spordialade tekkimiseks ja

arenguks. Tema elujõu aluseks on lugupidamine traditsioonidest, aktiivne ja demokraatlik seltsielu, sportlik entusiasm, asjalikkus ja pühendumine.

Spordi kolmandas sektoris peaks juurutama mõtlemist, mida mina ise saaksin isiklукult spordi heaks ära teha. Meile eeskujuks olevate riikide ning meie endi kogemuste põhjal saab väita, et Eesti spordiliikumise edukus eelseisvatel aastatel sõltub kolmest olulisest tegurite rühmast (Abiks spordiklubidele ja spordiliitudele 1997:6):

- klubi ja liidu juhtivate isikute motiveeritus, avatus pidevale uuenemisele, demokraatlike põhimõtete järgimine;
- nende teadmised ja oskused töös inimestega;
- treenerite ja juhendajate motiveeritus, üld- ja erialased teadmised;
- tegutsemine avalikes huvides, tihe koostöö, vastastikune usaldus klubide ja kohalike omavalitsuste, üleriigiliste liitude/ühenduste ja riigivõimuorganite vahel;
- kohalike omavalitsuste ja riigi positiivne suhtumine vabatahtliku spordisektori roll ja arendavasse mõjusse nii iga selles osaleva üksikisiku, kohaliku omavalitsusüksuste kui ka ühiskonna kui terviku seisukohast;
- kohalike omavalitsuste ja riigi subsideerimispoliitika vabatahtliku spordisektori toetamisel;
- tihe koostöö vabatahtliku spordisektori sees, vaba ja demokraatlik ühinemine liitudesse ja ühendustesse;
- liikmete aktiivsus ühenduses ja ühenduse orienteeritus liikmete huvidele ja soovidele;
- vabatahtliku spordisektori võime rääkida ühel häälel küsimustes, mis puudutavad kogu spordiliikumise arengut.

Spordialaliitude roll rahvaspordi edendamisel on valdavalt tagasihoidlikud, kui välja arvata mõned üksikud erandid näiteks Võrkpallliidu Rahvaliiga ja Suusaliidu erinevad suusamaratonid. Tervise- ja rahvaspordi ning piirkondliku tasemega spordiüritused, mis ennekõike soodustavad tervete eluviiside propagandat, peavad olema piirkondlike ja maakondlike spordiliitude vastutada. Igati tuleks arendada kohalike maakondlike

spordiliitude koostööd kohaliku omavalitsusega ja riigiga. Sihikindlalt tuleks jätkata sportimise võimaluste infrastruktuuri loomist, kus kõigis maakondades oleks üks tervisespordikeskus, pallimängudele orienteeritud spordisaal, ujula ja maakondlik keskstaadion.

Kõik selle elluviimine eeldab uute ressursside juurdetoomist ja mitte ainult kultuuriministeeriumi kaudu, vaid keksvõimu tasandil ka haridusministeeriumi, sotsiaalministeeriumi ja kaitseministeeriumi eelarvest. Et sportimisvõimalused oleks kättesaadavad igale inimesele, sõltumata tema varanduslikust seisust, peavad riik, omavalitsused, erakapital ja spordiorganisatsioonid suurendama eraldisi või looma vahendeid tervisespordile. Põhiliseks sissetulekute allikaks peaks olema kohalike omavalitsuste eelarve, millele annavad lisa erasektor ning tervise ja spordi põhiväärtustajad – harrastajad ise.

2. METOODIKA

Käesolev magistritöö põhineb valdavalt kirjanduse analüüsile. Töö empiiriline osa seisnes ekspertintervjuudes, selgitamaks välja erinevate ühiskonnaelu sektorite käitlust, üldiseid vajadusi ja arenguid spordis. Analüüsiti Eesti spordisüsteemi toimimist ning erinevate sektorite koostööd spordiliidu juhtide ja treenerite vaatevinklist.

Ekspertintervjuud kujutavad endast oma ala asjatundjatega tehtud formaliseerimata intervjuud, kus küsitakse eksperdi hinnanguid ja prognoose mingi olukorra ning edasiste arengute kohta (T. Vihalemm 2001). Põhjus, miks kasutati ekspertintervjuusid, mis on üks süvaintervjuu alaliike, peitub selles, et sellise meetodiga saame, võrreldes standardiseeritud ankeediga, vahetumat ja originaalsemat teavet hinnangute, prognooside, hetkeolukorra ja edasiste arengute kohta. Samuti annavad ekspertintervjuud võimaluse leida adekvaatsem sihtgrupp ning objektiivsemaid vastuseid käistletavatele ühiskonnaelu sektorite kohta.

Standardiseerimata (etteantud vastusevariantideta) intervjuu ehk süvaintervjuu all mõistetakse uurijate seas üldjuhul avatud küsimustega, sundimatus õhkkonnas toimuvat vestlust uurija-vastaja vahel, kus uurija eesmärgiks on saada infot uuritava teema kohta. Eeldatakse, et hästi teostatuna annab süvaintervjuu vahetumat teavet intervjuueeritava

tunnete, teadmiste ja kogemuste kohta kui näiteks ankeet, kus vastusevariandid on ette antud. (T. Vihalemm 2001).

Ekspertintervjuud on läbi viidud ajavahemikul 08.oktoober 2005 kuni 01.veebruar 2006, autor tegi 36 ekspertintervjuud, eesmärgiga leida vastuseid magistritöös püstitatud eesmärkidele ja ülesannetele. Intervjuude pikkus varieerus vahemikus 45 – 90 minutit. Kuigi autori sooviks oli teostada pikema kestusega ekspertintervjuusid, siis intervjuude pikkusele seadis ajalise piiri vastajate väga tihe töögraafik ning soov „mitte kulutada rohkem kui 30-45 minutit oma ajast“.

Tavapraktikana erinevates teoreetilistes lähenemistes, ei kasutata intervjuu valimi puhul juhuvalikut, vaid rakendatakse teatud sihtgrupile suunatud eesmärgipärast valikut. Valimi koostamisel lähtus autor kõige kopetentsematest gruppidest, uuritavast teemast ja uurimustöö eesmärkidest ning ülesannetest. Intervjuud viidi läbi kahe erineva grupiga:

- esimesse gruppi kuulusid alaliitude tegevjuhid või peasekretärid. Autor valis välja kaksteist traditsioonilist ja laiemalt levinud spordiala: kergejõustik, suusatamine, judo, võimlemine, ujumine, korvpall, võrkpall, saalihoki, käsipall, tennis, orienteerumine ja maadlus. Samas üritas autor teha intervjuud erinevatele sektoritele toetuvate spordialadega;
- teise gruppi kuulusid samade spordialade treenerid, kes on oma ala spetsialistid, arvamuslimidrid ning on seotud spordi eri tasanditega (tipp-, võistlus-, harrastus-, tervisesport).

Põhiosas olid küsimused erinevatele gruppidele samad – küsimused varieerusid mõnel määral, seoses saadud vastustega intervjuude käigus. Ekspertintervjuude küsimustiku on esitatud Lisas 1.

2.1. Empiiriline analüüs

Sport on tänapäevaks mitmekesistunud, nii tegevus- kui ka organisatsiooniliste vormide poolest. Ühiskonna muutusi silmas pidades ja ka spordi enese arengutest lähtuvalt, tuleks meil spordi edasiarendamiseks ja liikumisharrastuse edukaks laiendamiseks välja kujundada üldine ning piisavalt selge visioon erinevate ühiskonnaelu sektorite rollist ja nende osast spordis.

Kui sotsioloogide kirjandust lugedes, võime tihti leida erinevaid tõlgendusi ühiskonnaelu erinevate sektorite kohta, siis nii kolmanda sektori esindajatena ekspertintervjuudes osalenud spordialaliitude juhid kui ka treenerid olid ühisel mõistmisel ühiskonnaelu sektorite sisust. Oli arusaadav, et avalikku sektorit esindab riik, riigiametid, munitsipaal- ja kohalik omavalitsus. Ärisektori all mõistetakse eelkõige äriühinguid ja (era)ettevõtteid, mis tegutsevad kasumi saamise eesmärgil. Olles ise kolmanda sektori esindajad rõhutasid eksperdid, et tegu on MTÜ-dega, klubide, huvikoolide ja ühendustega ehk mittetulundusliku valdkonnaga, kus tegutsevad vabatahtlikud ühendused, mis ei ole kasumit taotlevad organisatsioonid.

Eesti riik näeb oma rolli spordis kolmes osas (Eesti Spordiseadus ja Eesti Spordi Harta). Esiteks üldiste tingimuste loomine: seadusloome, spordiehitised, koolitus, rahastamise süsteem. Teiseks finantseerimine ja toetamine: riigi omandis olevad spordibaasid, laste ja noortesport, tervisesport, võistlus- ja tippспорт. Kolmandaks koordineerimine ja koostöö:

riiklik statistika, riiklik ja regionaalne tasand, andmekogud ja registrid. Selleks et riik seda kõike edukalt ka teha saaks, ootavad spordialaliidud ja treenerid, et vastavatesse komisjonidesse, mis arutavad ja otsustavad riigi spordielu edendamise üle, kaasataks rohkem eriala inimesi ehk spordiinimesi. Riigilt oodatakse sihipärasest arengukavade alusel tehtavat poliitikat, samas ka läbipaistvust, et eelarved ja muu taoline dokumentatsioon oleks avalikkusele kättesaadav.

Puudujääke nähakse eelkõige argumenteerimatuses, kus tihtipeale tehakse otsuseid grupihuvidest ja populismist lähtudes. Intervjueeritavate hulgast leidis 1/2 vastanuist, et mingist sihipärasest, läbipaistvast ja argumenteeritud tegutsemisest ei saa avaliku sektori puhul juttugi olla. Ühe alaliidu juhi arutluses selgub, et kuna seda sektorit juhivad poliitilised jõud vahetuvad liigagi sageli, ei saagi juttu olla sihipärasest, argumenteeritud ja läbipaistvast spordipoliitikast. Ühed valitsejad lubavad, aga ei tee oma sõnade kätteks midagi, teised teevad ja kolmandad ei märkagi õieti, et meie ühiskonnas on spordielu olemas. Näitena võiks välja tuua koalitsioonilepingu, kus valitsus lubas kahe aasta jooksul tõsta noortesporti raha, kuid kahjuks oli 2006. aasta eelarvest näha, et summa on jäänud samale tasemele. Kokkuvõtvalt tunnistatakse, et on tehtud mitmeid edusamme, kuid on veel küllaga ruumi kuhu arenda.

Nii leitakse, et noorsoo- ja laste spordi valdkonda peaks toetama riik ning korraldama noorte spordielu 20. aastaseks saamiseni. Kultuuriminister Margus Allikmaa tunnistas V Spordikongressil, et riik tajub selgelt, et spordil ning eriti noortespordil on kõige võimsam preventiivne mõju selliste asjade vastu nagu logardluus, kuritegevus ja narkomaania. Riik tajub oma vastutust nende küsimuste lahendamisel ja selle vastuse delegeerimine ainult kolmandale sektorile oleks ennatlik.

Pikka aega on Eestis tegeldud pigem kõikvõimalike negatiivsete tagajärgede leevendamise ja ennetamisega kui nende ärahoidmisega. Sama põhimõtte kehtib ka tervise kohta, mille hoidmiseks vajalik liikumisharjumus on elanikkonna hulgas liiga väike. On oluline, et soov ja vajadus liikuda tekiks juba võimalikult varases nooruses ja kehtiks kogu elu

vältel. Eestis saab piisavalt regulaarset sportlikku koormust kuni kolmandik meestest ja neljandik naistest ning ligikaudu pool õppivast noorsoost (Liikumisharrastuse strateegilise arengukava 2006–2010). Ülalöeldut arvestades on lähiaastail vaja tuntavat pööret tervisespordi ja liikumisharrastuse edendamises. Sellest põhimõttest lähtudes alustas Kultuuriministeerium “Liikumisharrastuse strateegilise arengukava 2006–2010” väljatöötamist.

Euroopas on enamasti nii, et munitsipaaltasandil hoolitsetakse noortespordi ja massispordi eest ning spordimeisterlikkus on rohkem alaliitude ja riikliku võimutasandi mure. Nii on see tavaks ka Eestis. Leiti, et avaliku sektori ülesanne on just rahva tervise ja töövõime tagamine ning demokraatlik spordi korraldus (seadused, rahastamine, infrastruktuur). Treenerid nägid avaliku sektori oluliseima ülesandena tingimuste loomist spordiharrastuseks st. Eestit katva sportimist võimaldava infrastruktuuri loomise ning arendamise tagamist, pidades seejuures eelkõige silmas spordibaaside: staadionid, spordisaalid, ujulad, terviserajad ja tervisekeskused rajamist ning kogu sporditegevuse toetamist.

Spordibaaside rajamise põhimõtetes olid intervjueeritavad ühisel seisukohal selles, et avalik sektor peab rajama spordibaase mitte poliitiliste eelistuste järgi vaid pikaajalise ja põhjendatud plaani järgi. Avalik sektor peaks läbi viima uuringu, milliseid baase ja kuhu neid kõige enam vaja oleks ning eelkõige looma elanikkonnale mõeldud üldkasutatavaid spordiobjekte. Üks spordialaliidu juht loodab, et tulevikus on spordibaaside kavandamine avaliku sektori poolt läbimõeldum, sest Tallinnasse on loodud kolm kergejõustikuhalli, millest ükski ei sobi tiptasemel kergejõustikuvõistluse läbiviimiseks. Spordirajatiste võrgustiku kava väljatöötamisel ja arenguplaanide koostamisel tuleks lähtuda ka olemasolevast statistikast: klubid, tegutsejad, baasid.

Seisukohtade erinevus seisis aga selles, kes peaks spordibaase haldama. Lahkarvamusel olid nii treenerid kui ka alaliitude juhid. Üks seisukohtadest oli, et avalik sektor peaks looma spordibaase ja andma nende opereerimise kolmandale sektorile, unustamata

sealjuures baaside tegevuse doteerimisevajadust, mis hoiab sporditeenuste hinnad talutaval tasemel. Mitmed treenerid ühtisid oma kolleegi arvamusega, et spordibaasid peaksid jääma kohaliku omavalitsuse hallata, sest ainult nii saab tagada sihipärase kasutamise ja hinnapoliitika.

Selleks, et sportimisvõimalused oleksid kättesaadavad igale inimesele, sõltumata tema varanduslikust seisust, peavad omavalitsused ja riik ühesoos suurendama eraldi tervisespordile. Intervjueeritavad tõdesid, et avalik sektor seisab üha enam selle eest, et kõigil oleks ligipääs spordile, kuid nenditi, et kas ka piisavalt valikuvõimalusi? Metsajooksuks pole peale riituse ja jalanõude midagi vaja aga suusatamiseks? Nenditi fakti, et riiklik maksusüsteem ei soodusta sporti ning madalama elatustasemega inimestele ei pruugi mitmed spordialad piisavalt kättesaadavad olla. Üks pallimängude spordialaliidu juht tunnistas, et ligipääsetavus on piirkonniti erinev. Tallinnas on näiteks võimaluste piires astunud samme spordile ligipääsevuse tõstmise suunas: pearaha jätkumine, tegevustoetused eraspordibaasidele ning terviseradade lisandumine.

Soomes on sporditegevuse toetamine ja arendamine avaliku sektori poolt väga kõrgel järjel. Riik ja kohalik omavalitsus on aastakümneid teadlikult suunanud raha spordi valdkonda ning käivitatud on erinevaid investeeringute programme, mille tulemuseks on väga hästi väljaarendatud spordibaaside võrk, stabiilne ja tugev spordiorganisatsioonide võrk ning terve ja sportliku elulaadiga rahvas. Helsingis on liikumisharrastusega tegelemiseks võimalusi ca 800 spordiklubis ning harrastatakse umbes 100 spordiala. Ometi on seal spordi harrastusega tegelevaid noori vähem kui mujal Soomes. Lootes riigilt tuge liikumisvõimaluste parandamiseks, töötati välja linna spordipoliitiline arengukava aastateks 2001-2010 (Helsingin kaupungin liikuntapoliittinen ohjelma vuosiksi 2001-2010). Eestis aga vajavad riikliku toetuse mehhanismis täpsustamist nii prioriteetid, kriteeriumid kui ka kontrollmeetmed, seda eriti spordikoolide sisulise tegevuse kandumisel spordiklubidesse.

Spordi korraldamine ja edendamine peab toimuma aktiivses koostöös, mille eelduseks on kõigi osapoolte: avaliku-, äri- ja kolmanda sektori vaheline ühtselt mõistetav rollijaotus ja vastastikune usaldus ja avatus. Kaheteistkümnest vastanud alaliidu juhtidest kümme tunnistas, et avalik sektor teeb kolmanda sektoriga koostööd, kuid peaks seda tegema paremini ja rohkem. Koostöö toimib eelkõige Eesti Olümpiakomitee kaudu ja läbi alaliitude, kuid ka otse omaavalitsuste toetuste kaudu spordiklubidele ja spordibaasidele. Avalik sektor peaks rohkem kaasama kolmandat sektorit oma pikemaajaliste plaanide koostamisse ja otsustusprotsessi. Negatiivse momendina toodi mitmel korral välja seda, et koostöö sõltub liiga palju isiklikest tutvustest ja suhetest.

Spordi süvafunktsioon (elanikkonna füüsilise vormisoleku ja heaolutunde saavutamine) peaks meie ühiskonnas eelkõige seonduma inimeste sotsiaalselt kujunenud elutingimuste ülikiirete muutustega. Spordi kommertsialiseerumine on modernse ja ratsionaliseeritud ühiskonna loomulik areng, mis aitab kaasa spordirajatiste ehitamisele, meelelahutuse ja integreerumise vahendite pakkumisele. Äri sektori rolli nähakse spordis inimeste sportimisvõimaluste ning spordi kui vaatamängu pakkumisel. See sektor võimaldab jõukamale elanikkonnale sportliku teenindamist ning tippatleetidel realiseerida oma võimeid ja saada ka tulemustele vastavat tasu.

Ühelt poolt on sport meelelahutus rahvale, teiselt poolt äri – nii sportlastele, kes teenivad spordiga igapäevast leiba, kui ka ettevõtjale, kelle jaoks sport on võimas ja tulemuslik turunduskanal. Arvatakse et äri sektor on meil veel noor ja eelkõige saab temaga arvestada kui elanikkonnale pakutavate sportlike teenuste pakkujaga. Üks judotreener tunnistas, et senini on äri sektor toetanud eelkõige saavutussporti, kuid leidis, et tervisespordi arengus oleks selle sektori perspektiivid väga suured, kui vaid maksusüsteem sportimist soosiks.

Nii alaliidujuhid kui treenerid leiavad, et mida ambitsioonikamaks spordiorganisatsioonide plaanid muutuvad, seda keerulisem on kindlustada meeskonna, sportlase või spordiprojekti eelarve sellisel tasemel, et rahul oleks sportlane, treener,

klubi juhtkond, toetajad ja huvilised. Äri sektori tegevus spordi toetamisel kannab kaootilist iseloomu ning koostöö avaliku ja kolmanda sektori vahel on piiritlemata. Puuduvad ka sponsorluse ühtsed toimimisprintsiibid.

Ärimaailma aktiivse sulandumisega sporti käivad kaasas nii mitmed positiivsed kui ka negatiivsed ilmingud. Negatiivsete tendentsidena loetleti:

- tekib liiga suur seos tulemuste ja raha vahel, mis soodustab ebaausaid võtteid, näiteks - doping (36-st vastanust mainis seda 32);
- võib tekkida oht, et kogu sporti hakkab dikteerima raha. Tekib ebavõrdsus spordialade hulgas, sest äri sektor toetab vaid neid spordialasid, kus on lootus rahale raha juurde toota, ehk siis äri teha. Tihti taandub sponsorlus isiklike tutvuste ja suhetega (36-st vastanust mainis seda 24);
- äri sektori turusuhete laienemine on kohati liiga tugev, sest kogu süsteem on ülesse ehitatud saavutusspordile ning harrastussport osutub kõrvaletõrjutuks (36-st vastanust mainis seda 17);
- sport võib muutuda liiga meelelahutuslikuks ja sportliku konkurenti aspekt võib kaotada oma väärtuse, näiteks- Ameerika Ühendriikides väga populaarne wrestling (36-st vastanust mainis seda 11);
- äri sektor toetab eelkõige sportlasi kes „püsivad pildil“, lähtudes tihti tänase päeva vajadustest saavutada hetkel tulemus Pikemaajalisi projekte, mis annaks kindluse nii treenerile kui sportlastele tehakse vähe (36-st vastanust mainis seda 9). Pallimängudes ei anta noorsportlastele aega arenemiseks ning palgatakse meeskonda mitmeid võõrmängijad, mis annaks tulemusi käimasoleval hooajal, aga kas edu saavutatakse ka järgmisel aastal? Vaja oleks leida optimaalne suhe kodu- ja võõrmängijate vahel. Põhjanaanabrite võrkpalliliigast on näiteks ühe klubi ridadesse lubatud mängima kaks võõrleegionäri aga meie pallimängude liigades on see veel hetkel reguleerimata.

Positiivsete tendentsidena rõhutati:

- lisaraha tekkimine sporti. Suuremad finantsilised vahendid ja sellega kaasnev tähelepanu spordile aitavad saavutada kõrgemaid tulemusi, tänu millele suureneb ka vaatajaskond ning loodetavasti ka harrastajate hulk (36-st vastanust mainisid seda kõik 36);
- ärimaailmas kehtivad mängureeglid: konkurents ja töö kvaliteet, kokkulepetest ja tähtaegadest kinnipidamine, tihe koostöö ning suhtlemine. See kõik loob soodsa pinnase ka spordielu arendamisel (36-st vastanust mainis seda 19);
- lisaks avaliku sektori spordibaasidele, lisanduvad äri sektori poolt rajatavad eraspordibaasid, mis kindlasti avardavad sportimisvõimalusi (36-st vastanust mainis seda 17).

Nõukogude perioodil ei saanud sporti käsitleda ärina, kuid tänapäeval muutub ta iga aastaga üha kaubanduslikumaks, sest sponsorid paigutavad ikka rohkem ja rohkem raha sporti. Üks rikkamaid spordiorganisatsioone maailmas on Euroopa Jalgpalli Liitude Assotsiatsioon, mille Meistrite Liiga tootis hooajal 1998/99 8 miljardit Eesti krooni kasumit ning millest enamik jaotati osalenud klubide vahel (Lisa 2.). Toodud tabel annab hea pildi sellest, kui palju teenisid Meistrite Liiga põhiturniirile jõudnud 32 klubi: osalemistasu, kaubandus, preemiad jm. (O. Järvela 2000). Samuti on sport ja sportlased pealtvaatajate jaoks n.ö. minev tarbekaup, sest spordivõistkondadega kaubeldakse börsil, tähtsamatel üritustel võivad sponsoreerimiseõigused maksta miljoneid dollareid ning spordikaupade müügiõigused on suur ülemaailmne äri.

Intervjuudes osalenud treenerid aga ei näinud, et turusuhete laienemine spordis peegeldub ka selles, et äri sektor on spordiklubide kõrval lisandunud sporditeenuste turule kui sporditeenuste pakkuja. Eelpool positiivse tendentsina nimetatud konkurents peaks spordimaastikule ennekõike tooma just harrastusvõimaluste lisandumist. Üha enam laieneva äri sektori rolliga spordis nagu profisport, ärilistel eesmärkidel tegutsevad spordiklubid ja tervisekeskused, tuleb jõuda piisavalt ühise visioonini erinevate sektorite vahelises tööjaotuses ja kõigi kolme sektori ühtses koostöös. Spordi sotsialiseerivale

põhifunktsioonile on vastukäiv kui käsitletakse sporti üksnes kaubana, õigustatud pole spordiorganisatsioonide kui kolmanda sektori institutsioonide juhtimine äriorganisatsioonide malli järgi, kuigi spordi majandamise aspektist osutub ärielu põhimõtete kasutamine otstarbekaks.

Tõdeme, et ärisektori osa tänapäeva kiiresti muutavas ühiskonnas üha kasvab ning eelpool toodud negatiivseid tendentse peaks äri sektor edaspidi vältima. Peetakse otstarbekaks, et äri sektor ei oleks kõige domineerivam osa spordis ning oskaks vaadata rohkem tulevikku ja töötada perspektiivitundega. Noortesport vajab meie kõigi erilist tähelepanu ning uskudes paremasse tulevikku, loodavad intervjuus osalenud, et tulevikus toimub vahendite õiglasem ja läbipaistvam jaotus kõigi spordivaldkondade vahel.

Kõik alaliitude juhid ning mitmed treenerid leidsid, et avalik ja äri sektor teevad koostööd spordielu edendamisel, aga on mitmeid probleeme, mis vajaksid kiiret lahendamist. Üks individuaal spordiala treener leidis, et äri sektorist on lihtsam leida projektide toetajaid kui riik on ettevõtmisse kaasatud, sest see näitab usaldust. Samas kui ehitatakse koostöös spordirajatis, mida hakkab haldama äriühing, siis võib tekkida huvide lahknevus. Riik sooviks, et kodanikul tuleks ostetava kasutamissooiguse eest maksta võimalikult madalat hinda, äriühing tahaks aga küsida hoopis maksimaalselt kõrget hinda.

Äri sektor on läbi sponsoriussuhete tihedalt seotud ka kolmanda sektoriga. Ümber on saanud aeg, kus kõik spordiklubid olid mittetulunduslikud ühingud. Nüüd on mitmed äriühingud omakorda on asutanud mittetulundusühinguid, et siis ise aktiivselt spordielu edendamisel kaasa rääkida. Nii mitmeski intervjuus mainiti ära Audentese Spordikooli, kus era- ja avaliku sektori koostöös on suudetud saavutada eesmärke, mida varem kohmaka riikliku süsteemi tingimustes ühel või teisel põhjusel ei suudetud saavutada.

Tänapäeval ei tea ühtegi kolmanda sektori poolt teostatavat rahvusvahelist suurprojekti (tiitlivõistlused, MK etapid jm.), mis saaksid toimida ilma sponsorite ehk äri sektori toeta. On mõistetud, et sponsoriussuhe erafirmaga ei ole ühepoolne andmise – saamise suhe.

Mängus on kahepoolsed huvid ning spordiklubi, sportlase või alaliidu oskus ennast “turustada” muudab nad ka äri sektorile atraktiivsemaks, millest saavad kasu mõlemad pooled. Näiteid pole vaja kaugelt otsida - nii kannavad Eesti meeste võrkpalli meistrivõistlused nime Eesti Meistriliiga Schenker, naiste võrkpallis NIVEA Naiste Meistriliiga ning meeste korvpallis SEB Korvpalli Meistriliiga. Ei puudu ka neid, kes usuvad, et koostöö kolmanda ja äri sektori vahel on väike ning võiks jõudsamalt areneda.

Eesti spordielu vedamisel ja selle kujundamisel on kandvaks jõuks kolmas sektor, mis on spordi mootor. Ühtselt on mõistetud, et just kolmas sektor on spordi sisulise tegevuse teostaja, sest just tema organiseerib vastavalt võimalustele oma liikmete tegevust. Eesotsas spordiklubiga toimub siin sektoris spordi propageerimine, harrastamise koordineerimine ning tervisespordi arendamine.

Viimastel kümnenditel toimunud ühiskondlikud ja poliitilised muutused maailmas on mõjutanud nii sporti kui ka selle organisatsiooni. Kui Eesti taasiseseisvus, võeti meie spordipoliitikas suund alakesksele spordijuhtimisele, sest demokraatlik maa vajab ka demokraatliku spordimudelit. Demokraatia ja rahvusvaheliste suhete taastamine lõi võrdsed võimalused kõikidele spordialadele, samas vähenes tähelepanu meie Eesti spordielu sisesele käekäigule, korraldusele ja spordikoolitusele.

Spordiliikumise põhiraskust kannab just kolmas sektor: spordiklubid, spordiliidud ja spordialased ühendused, alustades noortespordist kuni olümpiamängudeni ning haarates ka tervisespordi erinevaid vorme (Eesti Spordi Harta). Üheksakümnendate aastate lõpus oli Eestis spordikoolide võrk, mis koosnes omavalitsuse poolt rahastatavatest spordikoolidest. Tänapäeval pakuvad aga lastele ja noortele sportlikku tegevust nii spordiklubid kui spordikoolid. Hoolimata nende ühistest tunnustest on spordiklubi üksus, mis osaleb sportlikus konkurentsisis, spordikool aga koolitusloa alusel tegutsev haridusasutus. Oluline on hoopis see, et õpilaste toetamisel tuleb kehtestada ühtsed mängureeglid ning lähtuda võrdse kohtlemise printsiibist sõltumata tema kuuluvusest kas spordikooli või -klubi ridadesse.

Mitmed treenerid usuvad, et Eesti spordi klubilisel süsteemil on veel küllalt ruumi kvantitatiivseks kasvuks. Euroopas on samuti põhiliseks spordiliikumise organisatsiooniliseks vormiks spordiklubid, spordiliidud ja teised vabatahtlikud ühendused. Mait Arvisto nendib oma kirjutises „Kolmas sektor spordiorganisatsioonide poole pealt“, et Põhjamaades, Austrias ja Saksamaal kuulub spordiklubidesse 30-40 % elanikkonnast, siis meil on see kõigest 7-8 %. Kvalitatiivselt on meie spordiklubid veel kaugel tõsisest klubikultuurist ning ei oma piisavalt aateid kandvaid traditsioone ega ka laiemat toetajaskonda.

Igapäevane harjutamine, võistlused ja teised sportlikud ettevõtmised, mida korraldatakse eelkõige osavõtjate soovidest lähtuvalt toimub kolmanda sektori kaudu. Riik ja kohalikud omavalitsused toetavad kolmandat sektorit tingimuste loomise kaudu, pidades spordiharrastust elanikkonna tervise ja töövõime tagamisel ning inimeste ühiskondliku aktiivsuse arendamisel oluliseks teguriks.

Mittetulunduslikud spordiühendused loevad oma põhiülesandeks vabatahtliku, arendava meelelahutusliku tegevuse viljelemist, mis teenib rahva elujõu ja elukvaliteedi parandamise huve. Treeneritel tekkis aga küsimus, kuivõrd iseseisvad saavad olla mittetulunduslikud spordiühendused, sõltudes materiaalselt avaliku sektori ja sponsorite toetusest. Kas äri- ja võimumeeste ülekaalu korral klubide ja liitude juhtorganites ei kannata mitte spordikorralduse professionaalsus?

Allaliitude juhtidest 83 % tunnistas, et kolmas sektor toimib Eesti spordis regiooniti erinevalt ning ei ole veel lõplikult välja arenenud. Kui näitena toodi Tallinn, siis siin on kandvaks jõuks kolmas sektor, kuid väiksemates linnades on sporti korraldavaks ja kandvaks jõuks hoopis kohalik omavalitsus. Sisuline sporditöö toimub loomulikult klubikeskselt, kuid osa klubidest on veel noorukikingades ja iseseisvaks toimimiseks veel nõrgad. Treeneritest suurem osakaal 75 % arvas, et sporditöö toimib hetkel kolmandas sektoris hästi. Spordikorralduse klubilisele alusele üleviimisega ollakse rahul, sest

harrastajate arv on märgatavalt tõusnud, rahastamine on muutunud läbipaistvamaks ning raha kasutamise üle on kontroll märksa tõhusam kui varem. Näiteks Tallinnas, kus linn kontrollib pearaha saavate laste osalemist ja treeningtunni toimumist.

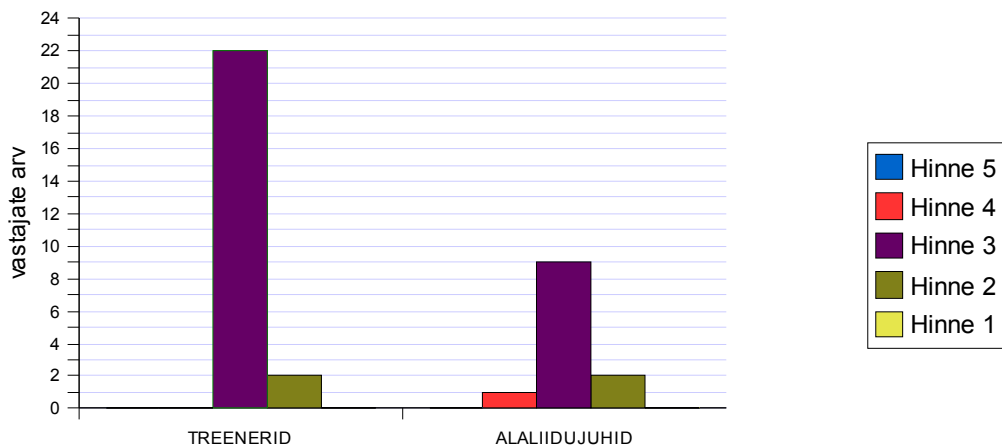
Suurimateks puuduseks loetleti eelkõige avaliku sektori vähest huvi spordi vastu ning nõrka rahastamist, kuid mõõndi ka, et ega see sektor peagi täielikult sporti rahastama. Lisaks riigi ja kohaliku omavalitsuse vahenditele tuleb kaasata ka erakapitali ning tegemist peaks olema partnerlusega. Enamik vastanutest mainis ka, et Eesti iseseisvumisega kaasnenud spordi organisatsioonilisel ümberkorraldamisel jäeti tähelepanu alt välja treenerite koolitamine. Korvpallitreener Üllar Kerde tunnistas, et treenerite oskustele ja teadmistele pole olnud mingeid nõudeid. Enesetäiendamine ja koolitusüritused on üldreeglina kaootilised ja süsteemitud. Treeneritööd võis teha igaüks, kes selleks vaid soovi avaldas, sõltumata tema teadmistest ja oskustest, ettevalmistusest ja kogemusest. Nüüdseks on siiski tähelepanu pööratud ka sellele puudujäägile ning välja on töötatud kutsekvalifikatsioonisüsteemid.

Eestis harrastatakse üle 100 erineva spordiala ning treenerina tegutseb üle 2500 inimese, neist palgalised on 1300 inimest, kellest omakorda on erialane haridus 60 % (U. Paet 2004:3). Treenerite kutsekvalifikatsiooni süsteemi rakendamine on toonud kaasa esimesi muutusi. Valdavas osas spordialaliitudes on loodud treenerite kutsekomisjonid ja käima on lükatud koolitused ja kutseomistamine. Treenerite murelapseks olnud materiaalne kindlustatus ja üldine tunnustus on samuti paranenud ning loodetavasti jõutakse ka selles vallas tulevikus treenereid rahuldava tasemeni.

Eesti spordi terviksüsteemi ülesehitamist peaks jätkama nii, et keskele kohale jääb spordiklubi koos klubi juurde koondunud treenerite ja sportlastega. Eestis on aukartustäratav arv spordiklubisid. 2004. aastal oli Mittetulundusühingute registris 1921 spordiklubi. 2004. aasta kohta esitas Statistikaametile andmed 1580 klubi. Meie spordiklubidel on kaks väga suurt puudust. Esiteks on enamus neist väga noored ja pikkade traditsioonideta, mistõttu puudub ühiskonnal/inimestel usaldus nende vastu.

Teiseks on meie spordiklubidel puudus vahenditest (raha jne.) efektiivseks tegutsemiseks. Spordiklubid loodavad saada oma põhivahendid riiklikest või välisrahadel baseeruvatest fondidest või otse valitsuselt. Kui puuduvad aga omavahendid või soov oma jõuga midagi ära teha, ei täida spordiklubid nende suhtes püstitatud ootusi. Nagu eelpool öeldud, oodatakse, et kolmas sektor lahendaks ära need probleemid (ja seda põhiliselt omavahendeid kasutades), kuhu riigi ja omavalitsuse käed ei ulatu.

Tippportlased on eeskujuks noortele, keskealised toetavad noori, eakad elavad kaasa ja annavad klubi töösse oma panuse. Koos korraldatakse klubiüritusi nii meelelahutus- kui ka heategevuslikke. Sellisena kirjeldasid ideaalset klubikultuuri mitmed treenerid. Millise hinnangu annavad aga treenerid ja alaliidujuhid Eesti klubikultuurile viiepalli süsteemis, annab ülevaate joonis 1.

Joonis 1. Klubikultuuri hinnang treenerite ja alaliidujuhtide poolt

Kahekümne neljast treenerist kolm - andsid hindeks kaks palli ja ülejäänud kaks-kümmend kaks - kolm palli. Alaliidujuhid andsid klubikultuurile järgneva hinnangu: 4 palli - üks juht, 3 palli - üheksa juhti ja 2 palli - kaks spordialaliidu juhti. Seega tuleb tõdeda, et arenguruumi on meil küllaga. Võrreldes Euroopa klubikultuuriga oleme me

veel algstaadiumis, kus enamik klubisid tegutseb liiga lühikest aega. Klubide tegevust takistab ka vähene materiaalne baas ja rahaliste vahendite nappus. Puudub järjepidevus, eesmärgistatus ja traditsioonid. Üks pallimängude treener põhjendas oma hinnangut sellega, et ainult treeningutel kohalkäimine pole veel mingi klubikultuur. Ideaalse näitena võib tuua välja Manchester United Jalgpalliklubi, kus on koos grupp inimesi kes harrastavad või toetavad ühte konkreetset spordiala. Erinevaid spordipõlvkondi koondavad, „meie“ tunnet süvendavad, traditsioone hoidvad, meelelahutuslikud-, heategevuslikud üritused ja võistlused, klubiliikmete vaheline suhtlemine, noortetöö – see kõik on kogu liikmeskonna südameasi.

Nõukogude ajast pärit tsentraliseeritud spordijuhtimise mudel on asendatud teise n.ö. detsentraliseeritud mudeliga ning skeemi sportlane – klubi - alaliit toimimine tunnistab, et alaliidud juhivad spordialasid täiesti rahuldaval tasemel kuid loomulikult on ka siin arenguruumi. Alaliidu roll rahvaspordi edendamisel on valdavalt tagasihoidlik, mõned eredad näited nagu Orienteerumislüü - teispäevakud, Võrkpalliliit - rahvaliiga, Suusaliit – suusamaratonid ning veel mõnede alaliitude ettevõtmised välja arvatud. Spordialaliidud on spordiala juhtimise ja korraldamise vääramatud autoriteedid, kuid peaksid senisest tasakaalustatumalt tegelema oma spordiala arendamisega, pöörates võistlusspordi kõrval eritähelepanu ka tervisespordi arendamisele. Alaliidu juhid ühtivad treenerite arvamusega, kuid mainivad, et spordialaliitude võimalused eneseteostuseks on liiga erinevad. Loeb see, kas ollakse olümpiaala või mitte, milline on riigi poolne toetus, milline on ala hetke arengutase ning kas alaliitu juhib võimekas ja teotahteline kaader.

Kiirelt muutuv ühiskond nõuab paindlikku reageerimist ja demokraatia printsiipi laseb spordiklubidel alati tegutseda konkreetsetest vajadustest lähtuvalt. Püüd ajaga kaasas käia ei tähenda mõtlematut kohandumist iga muutusega - kõik uuendused peavad alati olema põhjalikult läbi kaalutud ja klubis valitseva vaimuga kooskõlas. Spordiehitiste rajamisel tuleb minna tasakaalustatud vajadustele vastava võrgustiku loomisega. Luua tuleb spordibaaside teeninduspiirkondadega funktsioneeriv laste ja noorte spordisüsteem koos

spordikoolide ja -klubidega, kasutades selleks kõiki võimalikke rahastamise vahendeid, kaasa arvatud omavalitsuse ja riigi vahendid.

Mitmete spordiorganisatsioonide juhtimise etteotsa on astunud poliitikud ning ärimaailma kiire sulandumisega sporti, tuleb juhtpositsioonidele ka prominentseid ärimehi. Alaliitude arvates on äriimeeste sisenemine spordiorganisatsioonide juhtimisse tervitatav, sest mistahes sfääris allub juhtimine ikka ja jälle samadele reeglitele. Olnud edukas ärimaailmas suudetakse ka spordis asju liikuma panna. Juhiti aga tähelepanu sellele, et alati ei pruugi etteotsa sattuda just spordihingega inimene, vaid mees/naine, kelle peamine motivaator on isiklik edevus ja tagajärgedeks on alasisesed intriigid ning ebademokraatlik juhtimine. Spordiorganisatsioonide etteotsa astunud poliitikute kohta usutakse, et tänu nende osalemisele spordiala juhtimisel võib loota suuremale riiklikule toetusele ning kõige enam on nende töötulemusi näha poliitilises „lobitöös“. Kui vaadata Eesti Olümpiakomitee Täitevkomitee koosseisu siis näeme, et seitsmeteistkümnest inimesest kaksteist on ärilise või poliitilise taustaga. Seega ei ole midagi imestada kui tippспорт ja vastavad spordiorganisatsioonid näevad välja üha enam ja enam nagu „äritegemine“ läbi massilise meelelahutuse.

Treenerid tunnistasid, et poliitikute ja äriinimeste osalemise kohta spordis ühest hinnangut siiski anda ei saa, sest see sõltub igast konkreetsest inimesest ja tema panusest sporti. Loomulikult on tervitatav nende poolt lisaraha juurde toomine sama aga ei tohiks äriimeeste ja poliitikute osakaal spordiorganisatsioonis olla liiga domineeriv, sest nad ei pruugi olla spordi seisukohalt kõige paremad spetsialistid. Nad toovad endaga kaasa mitte ainult ärikontseptsioone juhtimisest vaid ka väärtused ja eetilised normid, mis on omased kasumit taotlevale organisatsioonile. Ideaalse variandina nähakse spordiorganisatsioone juhtimas nii erialaselt kompetentseid juhte kui ka äri- ning poliitikamaailma inimesi, aga nende koostööl tuleks leida optimaalne vahekord.

Selleks, et tulevikus Eesti sport areneks terve elukaare ulatuses loodetakse, et aastatega koostöö ja üksteisemõistmine ning usaldus erinevate sektorite vahel paraneb.

Loomulikult loodavad meie spordiorganisatsioonide juhid ja treenerid, et sektorid arendaksid kogu sporti koos ning et tähelepanu saaksid kõik spordi osad. Treenerid juhtisid aga avaliku sektori tähelepanu rohkem noorte- ja tervisespordi arendamisele, sest see haakub otseselt tema ülesannetega. Eriti aga noortespordile kuna, see on aeg kus kinnistuvad eluviisid ja harjumused. Tipp- ja võistlussport vajavad siiski aga enam kui riik suudab pakkuda. Samas on tipp- ja võistlussport ärisektorile kõige atraktiivsemad, mistõttu tekivad siin parimad koostöö võimalused äri ja kolmanda sektori vahel - leiavad enamik alaliitude juhtidest. Kuid ärisektorit loodetakse näha jõudsalt astumas ka noorte ja tervisesporti, sest nii jõuavad ärisektori vahendid otseselt rahvani. Kolmanda sektori ülesandeks on aga ala järjepidev propageerimine, tutvustamine, järelkasvu kasvatamine ja järelkasvu kindlustamine ehk erinevate spordi osade arendamine. Spordi osad tahavad võrdset kohtlemist. Spordielu edenemise määravaks teguriks on spordiorganisatsiooni adekvaatsus ja toimimine. Ei tohiks unustada, et nii nagu ühiskond on pidevas muutumises, on ka sport ajas muutuv ja arenev ning et Eesti spordi minevik ja tulevik ei ole mitte ainult see, mida meie eelkäijad on teinud ja saavutanud, vaid ka see, mida me ise täna spordis teeme.

KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED

Ühiskonna erinevaid sektoreid defineeritakse mitmeti, kuid üldistatult saab väita alljärgnevat. Avalik sektor koosneb riigi ja kohaliku omavalitsuse institutsioonidest, asutustest ning organisatsioonidest. See sektor hõlmab arvukaid institutsioone, mille eesmärk on erinevate huvide nimel otsuste tegemine ja nende elluviimine. Ärisektor ehk teine sektor on üks ühiskonna kolmest sektorist, mille moodustavad eraettevõtted ja turumajanduslikud suhted ning mille põhitaotlus ühiskonnas on kasumi tootmine ning seeläbi ühiskonna jõukuse ja heaolu suurendamine. Kolmas sektor on ühiskonna osa, mis jääb väljapoole avalikku- ja ärisektorit ning kus riigist suhteliselt sõltumatult, iseorganiseeruvad rühmad ja üksikisikud püüavad väljendada oma väärtusi ning huve. Kolmas sektor toetub mittetulunduslikule majandustegevusele ning selle sektori taustaks olevad ühiskondlikud seosed saavad paremini nähtavaks kui eeldada, et kolmnurgas – avalik/poliitiline võim, majandus ja kodanikualgatus, ei ole ükski valdkondadest isoleeritud, vaid loomulikus omavahelises seoses.

Kolme erineva ühiskonnaaelu sektorite vahel on täheldatav kiire sulandumine, kuid nende koostöö moodustab tsiviilühiskonna ehk demokraatia elushoidmise peamise alustala, sisaldades endas väärtusi, mis koos kujundavad tõelise demokraatia sambad: läbipaistvus, vastutusvõime, usaldusväarsus, mitmehäälsus, osalusedemokraatia garanteerimine ja hea

valitsemine. Nende väärtuste õpetamine ja austamine on kõigi kolme sektori ülesanne, ent ühiskondlike organisatsioonide oma vahest kõige enam.

Spordisüsteem on läbi aegade pidanud sobima muutuva ühiskonna ja erinevate riigikorraldustega. Eestis toimiv spordimudel peaks spordis osalemise võimalust pakkuma igale inimesele vastavalt tema vajadustele, sõltumata tema soost ja vanusest, kehalisest võimekusest ja tervislikust seisundist. Ideaalne spordiorganisatsiooni toimimine aga oleks selline kus kõik osapooled oleksid rahul: täideviijad ehk kolmas sektor, toetaja ja reguleerija ehk avalik sektor ning täideviija ja andja ehk ärisektor.

Käesoleva töö eesmärgiks oli kirjeldada spordiorganisatsioonide organisatsioonilise süsteemi toimimist erinevate ühiskonnaelu sektorite aspektist ning selgitada nende sektorite spetsiifikat ja koostöövõimalusi spordi arendamisel.

Tööst tulenevad järeldused:

- ühiskonnaelu kolme sektoriline käsitlus on demokratiseerunud Eestis tuntud ja aktsepteeritud. Kuigi spordivaldkond on üks väljaarenenumaid valdkondi kolmanda sektori süteemis, ei ole seda Eesti tuntud teoreetikute poolt kirjanduses käsitletud (Lagerzpets, Ruutsoo jmt.);
- spordi sisulise tööga tegelevad spordialaliidu juhid ja treenerid mõistavad kolme erineva ühiskonnaelu sektori mõisteid piisavalt üheselt;
- riigipoolse spordipoliitika kujundamisel, planeerimisel, finantseerimisel ootavad ekspertintervjuudes osalenud enam sihipärast, läbipaistvat ja argumenteeritud tegutsemist;
- eksperdid tõdevad, et prioriteedid ja põhimõtted spordibaaside kavandamisel ja finantseerimisel ei ole piisavalt põhjendatud;
- intervjueritute arvates peab avalik sektor üha enam seisma selle eest, et kõigil elukaart esindavatel inimestel oleks ligipääs spordile;

- ärisektori kiire sulandumisega ja turusuhete laienemisega sporti, seostatakse ekspertide poolt mitmed positiivseid, aga ka negatiivseid külgi, kuid ärisektori kasvav osa spordis loetakse pigem spordiarendust soodustavaks;
- ärisektori osa spordis nähakse eelkõige vahetul sportlikul teenindamisel, kui ka kolmanda- ja avaliku sektori toetamisel sporditöös;
- ekspertide rühm hindas positiivselt alustatud treenerite kutsekvalifikatsiooni andmist;
- Eesti klubikultuuri hindasid eksperdid madalaks ning nägid vajadust selle spetsiaalseks arendamiseks (traditsioonid, sidusus ühiskonnaga, noortetöö jms.);
- intervjuudes osalenud eksperdid leiavad, et spordi kõik tasandid leiavad arendamist kõigis ühiskonnaelu sektorites, kuid nende osakaal ja vastastikused suhted vajavad täpsemat reguleerimist (n: spordiklubi – spordikool).

Tööst tulenevad ettepanekud:

- spordi terviklike arengukavade väljatöötamist tuleb teha kõigi kolme ühiskonnaelu sektorite lõikes ning nende osa ja panust konkreetselt planeerides (regionaalsus, sihtgrupid, spordialad);
- spordibaaside adekvaatse võrgu loomine, eeldab erinevate sektorite panuse määratlemist, ühisprojektide koostamist, mis välistaks separaatsed kokkulepped;
- riigipoolsetes juhtorganites spordipoliitikat elluviivatesse komisjonidesse peaks enam kaasama spordieriala inimesi, suurendamaks spordialast kompetentsust;
- täpsemalt tuleks määratleda erinevate ühiskonnaelu sektorite sporditöös klubide rolli ja tingimusi;
- ärisektori poolt pakutavate sporditeenuste kvaliteedi tõstmine eeldab koolitussüsteemi ja kontrolli tõhustamist ning parandamist.

KASUTATUD KIRJANDUS

- AARELAID -TART, A. (2001) Spordielu kui kultuurisümbol. *Sport kultuuris-kultuur spordis*, lk 13.
- AAVIKSOO, P. (2000) Kohaliku omavalitsuse ülesannete lepinguline delegeerimine ja korruptsioon. *Juridica*, nr 8, lk 509
- AAVIKSOO, P. (2002) Eesti sport elab heast tahtest. *Päevaleht*, 9.detsember, lk 8
- ADAMSON, T.-A. (2000) Mittetulundusühingud võtavad endale vastutuse ja Eesti Vabariik jõuab osalusdemokraatiani. *Riigikogu Toimetised*:
<http://www.riigikogu.ee/rva/toimetised/rito1/artiklid/37adamson.htm>
- ADAMSON, T.-A. (2001) Koostöö kaudu ja vastutades jõuame parema Eestini. *Forseliuse Sõnumid*. Tartu, nr. 8
- ALTOSAAR, A. (2000) Eesti erakondade ja kolmanda sektori katuseorganisatsioonide koostöömemorandum *Riigikogu Toimetised*:
<http://www.riigikogu.ee/rva/toimetised/rito1/artiklid/36kommentaariid1.htm>
- Abiks spordiklubidele ja spordiliitudele osa I.* (1997). Tallinn: Eesti Spordi Keskliit.
- ELIASSEN K. A ja KOOIMAN J. (2002) *Avaliku sektori juhtimine : Euroopa riikide kogemused*. Tõlk. Kadri Reinthal ja Külli Viks, Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- ARVISTO, M. (2001). Kolmas sektor spordiorganisatsioonide poole pealt. *Eesti Spordi infoleht*, nr 4, lk 15.

- ARVISTO, M (1971). Tänase spordi teemadel. *Tuuled toomelt*, Koost. Tünn O. Tallinn: Eesti Raamat.
- Ausa Mängu Deklaratsioon. (1996). Tallinn: Rahvusvaheline Spordi ja Kehakultuuri Nõukogu.
- CASHMORE, E. (2000) *Sports culture : an A-Z guide*. London ; New York : Routledge.
- Eesti Kodanikeühiskonna arengu kontseptsioon*.
http://www.riigikogu.ee/conf_ekak_otsus.html
- Eesti Spordi Harta*. http://www.sport.ee/organisatsioon.php?view=dok_eestispordiharta
- Eesti Spordi Kongressid I-V*. <http://www.sport.ee/organisatsioon.php?view=kongress>
- Eesti Spordiseadus*.
<http://www.sport.ee/organisatsioon.php?view=dokumendid#spordiseadus>
- Euroopa Spordi Harta Spordi Eetika Koodeks*. (1993). Tallinn: Eesti Spordi Keskliit.
- Eesti Vabariigi Kohaliku Omavalitsuse seadus*.
<http://www.seadus/aktid/rk.s.19930602.152.20020101.html>.
- Eesti Vabariigi Mittetulundusühinguseadus*.
<http://www.seadus/aktid/rk.s.19960606.182.20010707.html>
- Eesti Vabariigi Põhiseadus*. <http://www.seadus/aktid/rk.s.19920628.1.19920703.html>
- Eesti Vabariigi Tsiviilseadustik*.
<http://www.seadus/aktid/rk.s.19940628.399.200000101.html>.
- Eesti Vabariigi Äriseadustik*. <http://www.seadus/aktid/rk.s.19950215.507.19990701.html>
- Forseliuse sõnumid*. (2001). Tartu, B.G.Forseliuse Selts
- ELIAS, N (1972). The development of sport and games. *The sociology of Sport*, USA.
- Helsingin kaupungin liikuntapoliittinen ohjelma vuosiksi 2001-2010* (2001). Helsingi Kaupungin liikuntavirasto.
- HEIDMETS, M. (1998). Vabatahtlik tegutsemine ühishuvides. *Filantroopia ja kolmas sektor Eestis*. Tallinn : Eesti Avatud Ühiskonna Instituut
- HEIDMETS, M. (1999). *Kodanikuühiskonna psühholoogilistest eeldustest*. Ettekanne IV. Avatud Ühiskonna Foorumil, Tallinn 19. aprill
- HEINILA, K. (1998) *Sport in Social Context*. Universitsiti of Jyväskylä, Jyväskylä
- JÄRVELA, O. (2000) Miljardite mäng *Sporditäht*, nr.12, lk15

- JÄRVELILL, R. (2000). *Kolmas sektor meil ja Inglismaal*. Riigikogu Toimetised. <http://www.riigikogu.ee/rva/toimetised/rito2/artiklid/34jarvelill.htm>
Kirjavahetus Statistikaamet 2005.a
- KOOIMANN J. ja ELIASSEN K. A. "Avaliku sektori juhtimine" 2002
- LAGERSPETZ, M. (1999). *Kodanikeühiskonna rollid tänases Eestis*. Ettekanne konverentsil "Ühiskond teelahkmel", Tallinn, 26.-27. november.
- LAGERSPETZ, M. (1999). Kodanikeühiskonna uued ülesanded. *Eesti Päevaleht*, 27. august. <http://www.epl.ee>
- LAGERSPETZ, M. (2000). *Kodanikeühiskonna edendamise strateegiad Eestis: probleemid ja perspektiivid*. Ettekanne Riigikogu kolme komisjoni seminaril, Tallinn, 5. detsember.
- LAGERSPETZ, M; RIKKMAN, E.; MÄND, K. (2001) Eesti kolmanda sektori olukord ja suutlikus. *Nägemusest muutusteni*. Tallinn: Eesti MTÜ ja Sihtasutuste Liit
- LAIUS, A. (2002). Eesti kodanikuühiskonna arengu konseptsiooni arengulugu. *Riigikogu Toimetised*, <http://www.riigikogu.ee/rva/toimetised/rito6/artiklid/23laius.htm>
- LANE, J.-E. (1996). *Avalik sektor: konseptsioonid, mudelid, lähenemisviisid*. Tallinn: Külim.
- LAURISTIN, M. (1997). Avaliku sektori arengu kriteeriumid. *Eesti tuleviku suundumused IV*, Koost. Kaevats, Ü. Tallinn: Eesti Teadlaste Liit.
- LAURISTIN, M. (2000). *Eesti avaliku poliitika väljavaated*. Ettekanne IV. Avatud Ühiskonna Foorumil, Tallinn 19. aprill.
- LEETSAAR, J. (1999). *Ühistegevuse ABC I vihik*. Tallinn: Eesti Ühistegelise Liit,
- LEETSAAR, J. (2003) *Ühistegevus globaliseerivas ühiskonnas*. Tartu: Vanemuise Selts
- Liikumine "Eluterve Eesti" programm*. (1997). Tallinn.
- Liikumisharrastuse strateegiline arengukava 2006-2010*
<http://www.kul.ee/index.php?path=0x1216&sona=liikumisharrastuse%20sihtprogramm>
- LOKO, J. (1996). *Sportiteooria*. Tartu.
- LUKJANOV, A. (1998). *Oma äri alustamine*. Tallinn: Kommunaalprojekti trükikoda.
- LUKJANOV, A. (2002). *Oma äri alustamine: praktiline kursus*. Tõlkinud Ilmar Rute, Tallinn : Eesti-Ameerika Ärikolledž

- LÜSCHEN, G.R.F ja SAGE, G.H. (1981) *Handbook of Social science of sport*. By Stipes Publishing.
- MIKK, M. (2002) Sponsorlus – kuhu kaovad miljonid? *Saldo*, nr.5, 10 juuni, lk 11
- MUUKKONEN, M. (2000). *The Familiar Unknown – Introduction to Third Sector Theories*. Licentiate Thesis. University of Joensuu <http://cc.joensuu.fi>
- MÖLLER, L. (1998). *Ettevõtte majandusõpetus*. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool.
- MÄND, K. (2000). Mittetulundusühingute kommentaarid koostöömemorandumile. *Riigikogu Toimetised*
<http://www.riigikogu.ee/rva/toimetised/rito2/artiklid/38kommentaariid.htm>
- MÄND, K. (2002). Filantroopia peab muutuma loomulikuks. *Riigikogu Toimetised*
<http://www.riigikogu.ee/rva/toimetised/rito5/artiklid/29mand.htm>
- NOOL, E. (2002) Sport ja sportlane. *Spordimõte*. Tallinn: Eesti Olümpiakomitee, lk 27
- NOORMETS, J. (2000). *Sport sotsiaalsetes protsessides*. Eesti täiskasvanute koolitajate assotsiatsioon Andras, Tallinn, 2000. [Kursuse lõputöö].
- NOORMETS, J. (2004) Mis siis ikkagi on sport? *Spordileht*, 4. august, lk 12
- NOORMETS, J. Sponsorlus spordis. *Koolitus*
<http://www.sport.ee/tegevusvaldkonnad.php?view=spondeerimine>
- OKSAAR, A. (2005) Sport-kas üldsuse heaolu või majanduslik teenimisvõimalus? *Spordileht*, 16. veebruar, lk 12.
- PAET, U. (2004) Tahame et spordiks vähemalt iga viies *Spordileht*, 15. detsember, lk 3
- PAJU, K.; NOORMETS, J.; JÕE, H. (2002). Tallinna Spordiorganisatsiooni toimimine ja spordirajatiste võrgu kujundamine. Tallinna Pedagoogikaülikool Spordisotsioloogia Labor. [Uurimustöö].
- PROOS, J (1998). Kolmas sektor ja Eesti edukus. *Filantroopia ja kolmas sektor Eestis*. Tallinn : Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.
- POTRICEK, M. (2000) *Kesk – ja Ida – Euroopa riikide avalik poliitika*. Ettekandes V avatud ühiskonna foorumilt "Poliitika ja kodanike ühiskond", Tallinn, 5.mai.
- RANDMA, T. (1999). *Avaliku ja mittetulundussektori koostöö erinevates riikides*. Ettekanne konverentsil “Ühiskond teelahkmel”, Tallinn, 26.-27. november.

- RANDMA, T.; ANNUS T.; ESTA, T.; RAAGMA, G.; RAHNO A. (1999). *Haldusreform Eestis*. Tartu: Tartu Ülikool. <http://www.riigikogu.ee>
- RAUD, R. (1998) *Usaldus ja kontroll*. Ettekanne III avatud ühiskonna foorumilt, Tallinn, 18. aprill.
- RAUDSEPP, L. (2003) Sponsorlus koosneb andmisest ja saamisest. *Spordileht*, 23.aprill, lk 3.
- REISENBURK, H.-A. (1998). *Loengud ärikorraldusest*. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool.
- Riigikogu Kantselei (2000). *Eesti kolmanda sektori statistiline ja graafiline pilt*. Majandus- ja sotsiaalosakonna lühiuuring, 04.detsember, 6-7-104.
- ROOTSALNE, M. *Eestlaste moodsa ühistegevuse tekke- ja arenguprobleeme 19. sajandi lõpust esimese maailmasõjani*. Tartu filosoofiateaduskond. Tartu, 2000 [Magistritöö väitekiri],
- RUUTSOO, R. (2000). *Kodanikeühiskond, kolmas sektor ja sotsiaalne kapital*. Ettekanne Riigikogu kolme komisjoni seminaril, Tallinn, 5. Detsember.
- RUUTSOO, R. (1999). *Kodanikualgatus ja Eesti sotsiaalne areng*. Eesti Agenda 21, <http://www.agenda21.ee>
- SAAT, M. (1998). *Ettevõtte majandusõpetus*. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool.
- SEIL, T. (2003) Saaremaa suur väljakutse *Eesti Spordileht*, 13.august, lk 3.
- SIIMANN, M. Sport ja Eesti Olümpiakomitee
www.eok.ee/est/organisatsioon/eesti_spordi_kongress/sport_ja_kolmas_sektor
- SOMMER, S. (2001) Eesti spordi juhtimine kaasajastumas. *Eesti Spordi infoleht*, nr 1, lk 5.
- SOMMER, S. (2001). Spordibaaside poliitikas puudub selge visioon. *Eesti Spordi infoleht*, nr 4, lk 3.
- SOMMER, S. (2001). Ühinemine loob eeldused teenuste kvaliteedi kasvuks. *Eesti Spordi infoleht*, eriväljaanne, 23 aprill.
- TUURAND, A. (1995). *Ettevõtluse alused*. Tallinn: Varrak.
- ULST, E. (1997). Avalik sektor Eestis. *Eesti tuleviku suundumused IV*, Koost. Kaevats, Ü. Tallinn: Eesti Teadlaste Liit.

VIHALEMM, T. (2001) *Kompendium kursusele: Teadustöö alused ja seminaritöö*, Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.

VAIKSAAR, A. (2001) Kalev Eesti Kultuuripildis. *Sport kultuuris-kultuur spordis*, lk10.

VALL, L. (2001). Sport Kultuuri osana. *Sport kultuuris - kultuur spordis*, lk 4.

WAGNER, L. (1999) *Kodanikuühiskond ja mittetulundussektor: ülemaailmne liikumine. aastal toimunud*. Ettekanne IV. Avatud Ühiskonna Foorumil, Tallinn 19. aprill.

KÜSIMUSTIK

VASTAJA:

AMETIKOHT:

1. Kuna avaliku-, äri- ja kolmandat sektorit mõistetakse mitmeti siis mida Teie silmas peate kui räägite avalikust-, äri- ja kolmandast sektorist.
2. Millisena näete avaliku sektori ülesandeid ja rolli spordis?
Palun põhjendage.
3. Kuivõrd on Teie arvates avaliku sektori tegutsemine spordis:
a) sihipärane -
b) läbipaistev -
c) argumenteeritud -
Palun põhjendage.
4. Mis suunas peaks avalik sektor arenema, et edukalt tegutseda spordi huvides?
5. Milline peaks Teie arvates olema spordibaaside kavandamine avaliku sektori poolt?
6. Kuivõrd on avalik sektor seisnud selle eest, et kõigil oleks ligipääs spordile?
7. Kuivõrd teeb avalik sektor koostööd kolmanda sektoriga spordielu edendamisel? Palun põhjendage?
8. Kuivõrd usaldate avaliku sektorit spordis (omavalitsust, ministeeriumi)? Põhjendage miks?
Mida peaks tegema, et usaldus tõuseks?
9. Millisena näete äri sektori ülesandeid ja rolli spordis?
Palun põhjendage.
10. Millised plussid ja miinused kaasnevad Teie arvates ärimaailma aktiivse sulandumisega sporti?

11. Milmääral turusuhete laienemine spordis (äri sektorile omased tunnused kasumi kasvatamine, staatus jne.) mõjutavad spordi arengut. Milliseid spordi tasandeid (tipp-, võistlus-, harrastus-, tervisesport) see mõjutab kõige enam? Palun põhjendage.

12. Mis suunas võiks või peaks Teie arvates äri sektor spordis lähitulevikus arenema?

13. Kuivõrd teeb äri sektor koostööd kolmanda ja avaliku sektoriga spordielu edendamisel? Palun põhjendage?

14. Millisena näete kolmanda sektori ülesandeid ja rolli spordis? Palun põhjendage.

15. Kuidas toimib kolmas sektor hetkel Eesti spordis ja mis on selle puudused?

16. Kuivõrd toimib Eestis spordialakeskne juhtimine? Kus on puudujääke? Palun tuua välja Teie arvates olulisemad plussid ja miinused.

17. Milliseid võimalusi näete muude kolmanda sektori institutsioonide koostööks spordis ja mis seda takistab?

18. Kuidas hindate äri meeste juhtimist spordiorganisatsioonides (positiivne või negatiivne) hinnang? Miks nii arvate?

19. Kuidas hindate poliitikute juhtimist spordiorganisatsioonides (positiivne või negatiivne)? Miks nii arvate?

20. Kui hästi või halvasti toimib hetkel Teie arvates sektorite vaheline koostöö spordis? Miks nii arvate?

21. Millisena näete kolme erineva sektori koostööd tulevikus?

20. Millist spordi osa: tipp-, võistlus-, noorte- või tervisesport, vajaks kõige enam arendamist erinevate sektorite poolt?
Avaliku sektori poolt ja miks?

Äri sektori poolt ja miks?

Kolmanda sektori poolt ja miks?

22. Kas sektorite vahel valitseb usaldus? Milles te seda usaldust näete? Kui ei, siis mis on põhjused?

23. Kui kõrgelt hindate Eestis klubikultuuri (5 palli süsteemis). Milles on puudujääke? Mida pidasite klubikultuuri all silmas?

24. Mis suunas peaks arendama spordialaliitude rolli? a) üldiselt, b) oma ala seisukohalt, c) oma linna seisukohalt?

LISA 2.

Meistrite Liiga - meeskondade teenistus (miljonit Šveitsi franki)

Müncheni Bayern	45,5	Madridi Real	44,9
FC Barcelona	37,8	CF Valencia	37,7
Rooma Lazio	36,1	Manchester United	35,4
Bordeaux` Girondins	34,5	Marsielle` Olympique	32
Londoni Chelsea	29	AC Fiorentina	25,4
Berliini Hertha	23,5	AC Milan	22
Leverkuseni Bayer	20	FC Porto	18,1
Londoni Arsenal	17,8	Dortmundi Borussia	15,1
Rotterdami Feyernood	14,9	Praha Sparta	11
Glasgow Rangers	10,8	Kiievi Dinamo	10,7
Trondheimi Rosenborg	10,6	Istanbuli Galatasaray	9,1
Pireuse Olympiakos	8,6	Grazi Strum	8,3
Tilburgi Willem II	7,6	PSV Eindhoven	7,3
Porto Boavista	7,2	Moskva Spartak	6,6
AIK Solna	6,1	Žagrebi Croatia	5,6
FK Molde	5,5	NK Maribor	5,3

----- KOKKU : 611 miljonit Šveitsi frank. 27. novembril 2000
maksis üks Šveitsi frank Eesti Panga kursi järgi 10,28 Eesti krooni.